Analiza poljoprivrednog sektora u Republici Hrvatskoj

Pajdić, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:067937

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij smjer: Ekonomska politika i regionalni razvitak

Klara Pajdić

Analiza poljoprivrednog sektora u Republici Hrvatskoj

Diplomski rad

Osijek, Rujan 2021

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij, smjer: Ekonomska politika i regionalni razvitak

Klara Pajdić

Analiza poljoprivrednog sektora u Republici Hrvatskoj

Diplomski rad

Kolegij: Agrarna politika i ruralni razvitak

JMBAG: 0010214936

Email: klara.pajdic@gmail.com

Mentor: doc.dr.sc. Dražen Ćućić

Osijek, Rujan 2021

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Graduate Study, Economic policy and rural development

Klara Pajdić

Analysis of agricultural sector in Croatia

Graduate paper

Osijek, September 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA 1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih. 2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska. 3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15). 4. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Klara Pajdić

JMBAG: 0010214936

OIB: 55926415850

e-mail za kontakt: klara.pajdic@gmail.com

Naziv studija: Ekonomska politika i regionalni razvitak

Naslov rada: Analiza poljoprivrednog sektora u Republici Hrvatskoj

Mentor/mentorica rada: doc.dr.sc. Dražen Ćućić

U Osijeku, 28. 08. 2021. godine

Potpis Klara Pajdić

Sažetak

Poljoprivreda je jedna od ključnih gospodarskih djelatnosti neke države, ne samo zbog sigurnosti hrane, već i zbog toga je u njoj zaposleno mnogo ljudi, te se sve više sredstava iz državnog i europskog proračuna izdvaja za poljoprivredne djelatnosti. Jedan od glavnih ciljeva ZPP-a je potaknuti ruralni razvoj, kroz opstanak mladih u poljoprivredi. Kako bi se to ostvarilo, potrebno je dobro poznavati i razumijevati trenutno stanje u poljoprivredi, te provoditi reforme. Poljoprivreda je jedina djelatnost koja objedinjuje sve dijelove prodajnog procesa: uzgoj sirovine, proizvodnju proizvoda i prodaju, a za produktivniji poljoprivredni sektor, nužno je provoditi slijedeće reforme: pravnih propisa i procedura vlasništva nad zemljištem, poticaja za proizvodnju, niže troškove proizvodnje i osigurati domaćim proizvođačima stabilno tržište. Ekološka poljoprivreda, osim očuvanja okoliša, poljoprivrednicima omogućuje veću konkurentnost na tržištu. Kako je u radu spomenuto da je prosječna starost najzastupljenijih poljoprivrednih strojeva u Hrvatskoj 39 godina, digitalizacija poljoprivrede se nameće kao imperativ u budućnosti.

Ključne riječi: poljoprivreda, poljoprivredno zemljište, poljoprivredne grane, strateška transformacija poljoprivrede, digitalna i ekološka poljoprivreda

Abstract

Agriculture is one of the most important economic activities, for the food safety and the fact that it employs many people, but also because, the agriculture and its activities are invested in, by national and European budgets, more and more each year. One of the main goals of the European CAP is to encourage a rural development, by enabling prosperity of the youth who decide to make the agriculture their main occupation. In order to achieve this, it is necessary to know and understand the current state of the agriculture, and to implement reforms. Agriculture is the only activity that unites all parts of the sale process: cultivation of raw materials, production and sale of products, and for a more productive agricultural sector, these are the reforms that need to be implemented: legislation and procedures for land ownership, production incentives, lower production costs and to ensure a stable market for domestic producers. Organic farming, in addition to protecting the environment, allows farmers to be more competitive in the market. As stated in the paper, the average age of the most common

agricultural machines in Croatia is 39 years, so the digitalization of agriculture is imposed as an imperative, in the future.

Keywords: agriculture, agricultural land, agricultural branches, strategic transformation of agriculture, digital and ecological agriculture

Sadržaj

1. Uvod 1

2. Metodologija rada 2

3. Analiza poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj 4

3.1. Poljoprivredno zemljište 4

3.2. Nedostatak fragmentacije poljoprivrednog zemljišta 5

3.3. Analiza kretanja iskorištenosti poljoprivrednog zemljišta i poljoprivredne regije Hrvatske 8

4. Analiza sektora Hrvatske poljoprivrede 13

4.1. Stočarstvo 14

4.2. Ratarstvo 17

4.3. Vinogradarstvo 18

4.4. Pčelarstvo 20

4.5. Voćarstvo 21

4.6. Ribarstvo 23

5. Robna razmjena poljoprivrednih proizvoda Republike Hrvatske s inozemstvom 24

5.1. Izvoz 25

5.2. Uvoz 26

5.3. Zemlje s deficitom i suficitom u međunarodnoj razmjeni s Hrvatskom 26

6. Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj 28

7. Reorganizacija poljoprivrede- preduvjet za gospodarski rast i uspješno sudjelovanje u zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU 31

7.1. Raspodjela javnih izdataka za poljoprivredu 37

8. Digitalna poljoprivreda 39

9. Zaključak 42

Literatura 44

Popis slika 48

Popis tablica 48

Popis grafikona 48

1. Uvod

Poljoprivreda, kao gospodarska djelatnost koja osigurava prehranu stanovništva, predstavlja najznačajniji sektor gospodarstva. Poljoprivreda je također i najosjetljivija djelatnost na promjene na svjetskom tržištu te kao takva, zahtjeva određenu razinu zaštite na razini države. Svaka promjena inputa u proizvodnji (poput goriva, cijena sjemena, gnojiva i ostalog), te posljedice klimatskih promjena značajno utječu na dobit proizvođača.

Sve brži tempo načina života i prehrane, zahtjeva promjene i prilagođavanje svi sektora gospodarstva, tako i poljoprivrede. Kako bi poljoprivredni proizvođači, mogli konkurirati poljoprivrednicima iz drugih zemalja na domincijelnom i inozemnom tržištu, potrebno im je stvoriti odgovarajuće uvjete za rada. Kao i u ostalim djelatnostima, i poljoprivrednicima, posebno u ruralnim područjima je potrebna moderna prometna i komunikacijska infrastruktura. Veliki problem u poljoprivrednom sektoru je nedostatak radne snage i njezin uvoz. U posljednjih nekoliko godina došlo je do nastanka većeg broja institucija koje analiziraju stanje u poljoprivredi. Iako se broj poljoprivrednih gospodarstava smanjuje, pozitivna činjenica je što povećavaju broj grla i što se sve više udružuju u udruge i saveze te na taj način lakše nastupaju na sajmovima i izlaze na međunarodna tržišta.

Problem nedostatka radne snage u poljoprivredi mogao bi se riješiti povećanjem upisnih kvota u srednje poljoprivredne škole i sveučilišta, te isplatom svim upisanim učenicima i studentima subvencija.

U ovom radu naglasak je stavljen na probleme domaćih poljoprivrednika, koji su posljedica nedovoljne zaštite od strane države, uvoza proizvoda i sirovina koji su dostupni i na domaćem tržištu, te veliku ovisnost o promjenama na svjetskom tržištu. No, na trenutno loše stanje u poljoprivredi u jednakoj mjeri krivi su i proizvođači, koji su sustavnim ne investiranjem u modernizaciju opreme, doprinijeli tome da Hrvatska ima najstariju poljoprivrednu mehanizaciju u EU.

Cilj ovog rada je analizirati odabrane grane poljoprivredne djelatnosti, pristup države u rješavanju imovinsko pravnih odnosa na poljoprivrednog zemljištu, utvrditi koji su najznačajniji međunarodni partneri u poljoprivredno prehrambenoj razmjeni, upozoriti na nužnost strateške transformacije poljoprivrede, te proučiti stanje digitalne i ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj.

2. Metodologija rada

Ovaj rad podijeljen je u pet cjelina: analiza poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj, analiza sektora poljoprivrede u Hrvatskoj, robna razmjena poljoprivrednih proizvoda s inozemstvom, ekološka poljoprivreda, reorganizacija poljoprivrednog sektora i digitalna poljoprivreda.

U prvoj cjelini, objašnjava se pravni status poljoprivrednog zemljišta i objašnjava se odnos između poljoprivrednog, građevinskog i vodnog područja. U nastavku naglašava se problem fragmentacije poljoprivrednog zemljišta (površinom male čestice) te se objašnjava postupak uz koji je moguće riješiti taj problem: komasacije. U postupku provođenja komasacije ključnu ulogu ima država, ali je ona (Ustavni sud) učinila i veliku pogrešku, odlukom iz 2009. godine prekinuti su svi postupci komasacije, pokrenuti u vrijeme bivše države. Time je nanesena velika šteta svim vlasnicima, jer je izgubljeno dragocjeno vrijeme, a nastavak procesa komasacije je ozbiljnije započeo 2015. godine.

Analizom kretanja iskorištenosti poljoprivrednog zemljišta prikazan je najčešći način njegove uporabe: oranice, trajni nasadi i pašnjaci. Analizom izvješća revizije o korištenju poljoprivrednog zemljišta utvrđeno je smanjenje obrađenih poljoprivrednih površina od strane poljoprivrednih gospodarstava i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, ali ohrabruju podaci o povećanju površina pod ekološkim usjevima, te površinama u pripremi za ekološki uzgoj.

Druga cjelina rezervirana je za praćenje kretanja broja poljoprivrednih gospodarstava, broja stoke, dodatnih djelatnosti, objašnjava se važnost stočarstva, kao neformalnog pokazatelja gospodarskog stanja u državi i njegovog utjecaja na ostale poljoprivredne grane (prvenstveno na ratarstvo). Navodi se i količina dopuštene proizvodnje grožđa se stolna, kvalitetna i vrhunska vina prema vinskim zonama. Analiziraju se otkupne cijene u odabranim poljoprivrednim granama i prate se rezultati ribarskih područnih jedinica: Senj, Split, Zadar, Pula, Rijeka, Šibenik i Dubrovnik.

U cjelini robna razmjena poljoprivrednih područja, analizirati će se najznačajniji uvozni i izvozni partneri RH u kategorijama: najznačajnijih tržišta hrvatskih prehrambenih proizvoda, podaci o uvozu i izvozu životinja, te gotove hrane. Prikazati će se također, i zemlje s najvećim deficitom i suficitom u međunarodnoj razmjeni poljoprivrednih proizvoda s Hrvatskom.

Ekološkom poljoprivredom, naglašava se važnost održivog sustav poljoprivredne proizvodnje, prati se povećanje poljoprivrednih površina pod ekološkim usjevima i vrste ekološkog usjeva (voće, trajni usjev, trajni travnjak, biljke, žitarice). Prati se i stanje ekološke poljoprivrede Hrvatske u odnosu na članice EU.

U cjelini reorganizacija poljoprivrede- preduvjet za gospodarski rast i uspješno sudjelovanje u Zajedničkoj poljoprivrednoj politici, analizira se zadovoljstvo poljoprivrednika odnosom države prema poljoprivredi.

Objašnjava se zašto smanjenje prodaje i niske otkupne cijene imaju negativan multiplikativni učinak na sami sektor poljoprivrede, ali i na ostale sektore gospodarstva. Prati se i odnos industrije i poljoprivrede u isplaćenim državnim potporama, te se objašnjava način distribucije i količina sredstava u sektor poljoprivrede kroz: subvencije, kapitalna ulaganja, povoljnije zajmove i porezne olakšice poljoprivrednicima.

Digitalna poljoprivreda, objašnjava koje prednosti omogućuje digitalizacija u poljoprivrednom sektoru, te zašto je ona nužna i koje su prepreke boljem razvoju digitalizacije u sustavu poljoprivrede u Hrvatskoj.

3. Analiza poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj

Analizirajući stanje u poljoprivredi Republike Hrvatske, prateći pokazatelje u stočarstvu, vinogradarstvu, mljekarstvu i ostalim sektorima poljoprivrede, ne možemo izostaviti vrlo važan čimbenik, zemljište. Poljoprivredno zemljište predstavlja temelji resursa za svaku naknadnu poljoprivrednu proizvodnju, jer ono čini glavni izvor resursa za poljoprivrednu proizvodnju. Zemlja, odnosno obradivo poljoprivredno zemljište temelj je voćarske, vinogradarske, proizvodnje voća i povrća, a livade i pašnjaci predstavljaju glavni izvor prehrane u stočarstvu.

Porastom broja stanovništva, u svijetu, raste potreba za hranom i povećanjem poljoprivredne proizvodnje, što pak, zbog sve veće potrebe za bržom isporukom proizvoda (uporabom velike količine pesticida), smanjuje kvalitetu tla. Također, poznate su i situacije u kojima se poljoprivredno zemljište, nezakonito pokušava prenamijeniti u građevinsko.

Veliki problem u Hrvatskoj oko gospodarenja zemljištem, čini nedostatak jedinstvene evidencije poljoprivrednog zemljišta. Problem je i ažuriranje podataka, aktualni pravilnici su zastarjeli i ne doprinose povećanju konkurentnosti poljoprivrede. Neusklađenost institucija katastra, gruntovnice, ministarstava i zavoda za statistiku, dovele su do toga da je danas u Hrvatskoj nepoznata potpuno točna količina i kvaliteta poljoprivrednog zemljišta s kojima raspolažemo (različiti dokumenti iznose različite podatke i oscilacije među njima dosta su velike).

„Popis ukupno raspoložive državne zemlje ne postoji, a ono što se može naći je manjkavo, netočno i netransparentno, te takav lako može postati predmet manipulacija (Vidaček, 2019)“.

3.1. Poljoprivredno zemljište

Poljoprivredno zemljište, prema Ustavu Republike Hrvatske, predstavlja dobro koje uživa osobitu zaštitu i njegova zaštita od iznimnog je značaja za državu i stanovnike. Nad poljoprivrednom zemljištu, vrijede posebni pravni propisi, gdje Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, nema utjecaja, odnosno primjenjuje se samo nad dijelovima koji nisu regulirani posebnim pravnim propisima. Poljoprivredno zemljište koje se nalazi unutar granica građevinskog i šumskog zemljišta, prema Zakonu o prostornom uređenju mora biti obrađeno i spremno za uzgoj, a ako se nalazi unutar vodnog područja, tad je potrebno

uskladiti posebne pravne propise za poljoprivredno i vodno područje. Iz čega se može zaključiti da jedino, vodno bogatstvo ima prioritet u odnosu na poljoprivredno zemljište.

(Primjer toga je najavljeno potapanje Kosinjskog polja i doline, kako bi nastalo još jedno akumulacijsko jezero, čiji je cilj poboljšati prometnu infrastrukturu i povećati sigurnost opskrbe pitkom vodom u Dalmaciji).

U Hrvatskoj prevladava privatno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem, dok država raspolaže s oko 30% poljoprivrednog zemljišta. Poljoprivredno zemljište u svom vlasništvu država puno češće daje u zakup, nego što ga prodaje. „Poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu Republike Hrvatske može se raspolagati: - zakupom, - zakupom za ribnjake, - zakupom zajedničkih pašnjaka, - privremenim korištenjem, - zamjenom, - prodajom izravnom pogodbom, - davanjem na korištenje bez javnog poziva (Kontrec, 2014)“ .

Govoreći o vlasništvu nad poljoprivrednim zemljištem, bitno je spomenuti Moratorij o prodaji poljoprivrednih površina (državnih i privatnih) stranim pravnim subjektima do 2023. godine, kako bi se domaćim poljoprivrednicima osigurale, velike količine zemlje po zadovoljavajućoj cijeni. (Prema podacima Eurostata za 2019. godinu, prosječne cijene hektara poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskom okruženju su: Slovenija- 18460 eura, Srbija- 9000 eura, Mađarska- 4632 eura, dok su prosječna cijene u razvijenijim članicama i nekoliko puta veće, primjerice za hektar poljoprivrednog zemljišta u Italiji potrebno je izdvojiti više od 40 tisuća eura).

Upravo zbog jeftinih i kvalitetnih poljoprivrednih površina Hrvatska je zanimljiva stranim investitorima, a zbog niske kupovne moći poljoprivrednici u Hrvatskoj bi im na natječajima za kupovinu zemlje teško mogli konkurirati. Jedan od argumenata za provođenje moratorija je fragmentiranost poljoprivrednih površina i nedovršenost procesa komasacije i povrata zemljišta.

3.2. Nedostatak fragmentacije poljoprivrednog zemljišta

Fragmentacija poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj je veliki problem, koji se samo nadovezuje na probleme nekoordiniranosti institucija (katastra, gruntovnice, ministarstava i agencija u poljoprivredi) koje su zadužene za provođenje učinkovite poljoprivrede i zemljišne politike. Glavni nedostatak fragmentiranosti zemljišta u Hrvatskoj (male i čestice nepravilnih oblika), jest, povećanje troškova poljoprivredne proizvodnje.

Koncentracijom većih poljoprivrednih čestica, poljoprivredniku se omogućuje optimalnije poslovanje uz minimalne troškove.

„Komasacija predstavlja instrument kojim država (javna vlast) autoritativnim zahvatom u imovinska prava određenih subjekata ograničava ili oduzima ta prava na način da male i usitnjene površine zemljišta sjedinjava u veće i pravilnije čestica radi njihova ekonomičnijeg iskorištavanja, stvaranja povoljnijih uvjeta za razvitak poljoprivrede i drugih razloga nužnih za omogućavanje održivog razvoja u prostoru (Zakon o komasaciji poljoprivrednog zemljišta, Narodne novine br. 51/15)“.

Prva razmišljanja o učincima i prednostima okrupnjavanja poljoprivrednih posjeda, javljaju se napuštanjem feudalnog načina proizvodnje i prelaskom u kapitalistički sustav. Feudalizam je predstavljao, vlasnički sistem u kojemu je vlada višak svojih poljoprivrednih zemljišta davao podređenima, na obradu.

Time su uspostavili, temelj feudalizma, vazalni odnos. Poljoprivredno zemljište u feudalizmu imalo je dva vlasnika: vladara (vrhovni vlasnik) i vazal (koristovni vlasnik). Pojavljivanjem kapitalizma i uređenijih društvenih odnosa, feudalistički koncept se sve više odbacuje i glavni fokus se stavlja na privatno vlasništvo i borbu na tržištu.

Prve naznake, kapitalizma u upravljanju poljoprivrednim zemljištem u Hrvatskoj pojavile su se „Urbarskim zakonikom“ iz 1737. godine, pravnim aktom kojim je država smanjila prava vladara, onemogućivši im nastavak povećanja zemljišta i uredila odnose u poljoprivredi. Na temelju toga donesen je Urbarski zakon, u kojem se prvi put spominje potreba provođenja procesa komasacije, kao jednog od glavnih preduvjeta povećanja efikasnosti poljoprivrednog sektora.

Proces komasacije, do danas nije se previše mijenjao. U samom početku, kao i danas glavni nositelji procesa komasacije su županijska komasacijska povjerenstva. Nakon Domovinskog rata, važnost okrupnjavanja zemljišta je potpuno zanemarena, te je iz socijalističkog sistema prihvaćen način provedbe komasacije, kojeg nije bilo moguće uskladiti s novi teritorijalni ustrojem RH. U prethodnom razdoblju postupak komasacije je započinjao prisilno ili na zahtjev vlasnika zemlje, dok je danas potrebno državnim tijelima dostaviti zahtjeve: većine vlasnika zemlje, organizacija koje obrađuju zemlju, ili pak, odluke općinskih vijeća i mjesnih odbora o namjeri provedbe procesa komasacije.

Kao glavnu svrhu procesa komasacije, možemo svrstati povećanje kvalitete života i održivi razvoj, posebno ruralnih krajeva. Iako je proces komasacije dugotrajan i skup, uređenje imovinsko-pravnih odnosa i okrupnjavanje zemljišta, glavni je kriterij za povećanje učinkovitosti i konkurentnosti poljoprivrede.

Najveću grešku na štetu učinkovitog upravljanja poljoprivrednog zemljišta, učinio je Ustavni sud RH, kad je potvrdio Odluku br. U-IIIA-3222/2009, kojom su ukinuta sva komasacijska tijela i svi postupci komasacije, započeti prije 1990. godine su naprasno prekinuti. Značajniji pomaci u nastojanjima okrupnjavanja poljoprivrednog zemljišta, u suvremenoj Hrvatskoj počinju 2015. godine donošenjem Novog zakona o komasaciji, kojim su napravljene izmjene, jedino u većoj centralizaciji o donošenju odluka o pokretanju procesa komasacije (danas jedino Vlada RH u suradnji s nadležnim Ministarstvom i Državno geodetskom upravom, donosi odluku o odobravanju procesa komasacije za pojedine katastarske općine).

„Komasacija je, u smislu novog Zakona, skup administrativnih i tehničkih postupaka kojima se male i rascjepkane katastarske čestice sjedinjuju u veće i urednije površine poljoprivrednog zemljišta, uređuju putne i kanalske mreže te sređuju stvarnopravni i drugi odnosi na zemljištu u cilju okrupnjavanja katastarskih čestica u veće i pravilnije radi njihova ekonomičnijeg iskorištavanja, stvaranja povoljnijih uvjeta za razvoj poljoprivredne proizvodnje, radi osnivanja i izgradnje poljoprivrednih putova, vodnih građevina za melioracije te izvođenja drugih radova na uređenju zemljišta namijenjenog poljoprivredi (Malenica, 2015).“

U ocjeni fragmentiranosti poljoprivrednog zemljišta, uređenju imovinsko pravnih odnosa i veličina zemljišta, posljedice komasacije imaju značajan učinak. Prilikom ocjene fragmentiranosti poljoprivrednog zemljišta četiri najvažnija indeksa: Simmonsov, Januszevski, Igbouzurike, Schmook indeks u obzir uzimaju veličine pojedinih parcela i ukupnog poljoprivrednog gospodarstva. Poljoprivredna površina, je uz sve svoje nedostatke i dalje najčešće korišten pokazatelj veličine poljoprivrednog gospodarstva.

Prema podacima Eurostata o stupnju fragmentiranosti poljoprivrednih gospodarstava, u Hrvatskoj, kao i u većini članica EU, prevladavaju mala poljoprivredna gospodarstva (ukupne veličine od 5 ha), koja, imaju veliki značaj za zapošljavanja i ostanak mladih na ruralnim područjima, ali im je budućnost vrlo neizvjesna jer nemaju dovoljno financijskih i proizvodnih kapaciteta za borbu s velikim korporacijama. Najfragmentiziranija zemlja, odnosno članica EU s najvećim brojem malih poljoprivrednih gospodarstava je Rumunjska, gdje je 92% poljoprivrednih gospodarstava manje od 5 ha, dok je u najbogatijoj članici i

jednoj od najbogatijih zemalja svijeta Luksemburgu, prevladavaju velika poljoprivredna gospodarstva (ukupne površine veće od 50 ha).

3.3. Analiza kretanja iskorištenosti poljoprivrednog zemljišta i poljoprivredne regije Hrvatske

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede 67% poljoprivrednog zemljišta nalazi se u privatnom vlasništvu, dok je 33% zemljišta u državnom vlasništvu. Ti podaci na razini prosjeka EU, udio poljoprivrede u BDP-u je oko 5% (što je više od prosjeka razvijenih članica EU od 3%). Iako bi nam oni mogli ukazati, na to da je hrvatska poljoprivreda među boljima u EU, stvarnosti je nažalost, mnogo drugačije. Kao što smo već napomenuli, nepostojanost jedinstvene i točne baze podatka poljoprivrednog zemljišta, što bi se moglo smatrati temeljem uspješne poljoprivrede i nedostatak inspekcijskih nadzora ne terenu, dovodi do toga da „na papiru“ Hrvatska ima puno bolje rezultate u odnosu obradivog i neobrađenog područja.

Prema analizama Faostata, najveće svjetske baze podataka o stanju u poljoprivredno prehrambenom sektoru u 245 država svijeta, Hrvatska iskorištava nešto manje od 50% ukupne obradive površine koju posjeduje.

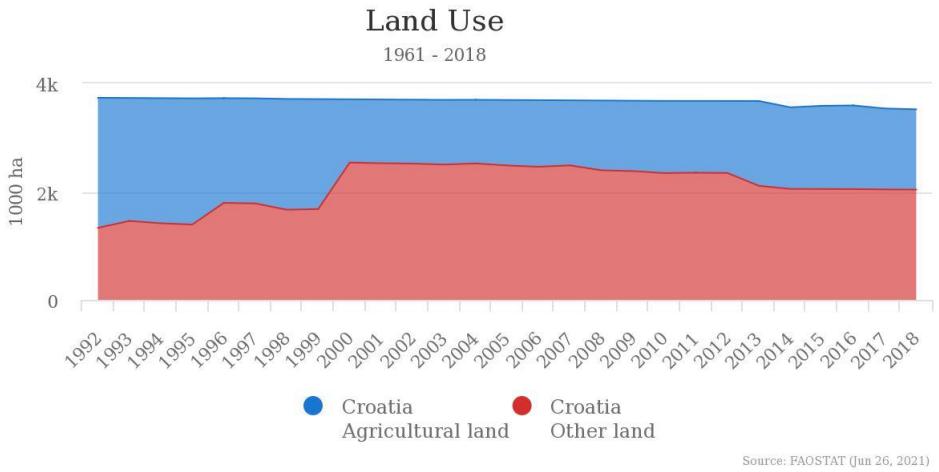

Grafikon 1. Iskorištenost ukupne državne površine u poljoprivredne svrhe

(Izvor:Food and Agriculture Organization of the United Nations, http://www.fao.org/faostat/en/#country/98, datum preuzimanja: 27. lipnja 2021. godine)

U razdoblju od 1992. do 2000. godine zabilježeno je značajno smanjenje obrađenih poljoprivrednih površina, prema (Grahovac, 2007) razlog tomu bio je napuštanje zemljišta

koja su onemogućavala rentabilnu proizvodnju, razvoj industrije i izgradnja infrastrukture na kvalitetnim poljoprivrednim površinama te smanjenje agrarne prenapučenosti.

Izvješća Oikona d.o.o.- vodećeg licenciranog instituta za primijenjenu ekologiju u Hrvatskoj i regiji u Hrvatskoj, navode da je više od 400 tisuća hektara neiskorištenih obradivih poljoprivrednih površina. „Nekorišteno je sve ono zemljište koje se može koristiti za poljoprivrednu namjenu, a u zarastanju je ili se ne koristi (Oikon.hr, 2020)“. Najveća ne iskorištenost obradivog poljoprivrednog zemljišta je u Šibensko-kninskoj (79 446ha), Splitsko-dalmatinskoj (61 514ha) i Zadarskoj županiji (43 178ha).

Podaci o načinu iskorištavanja poljoprivrednih površina potvrđuju činjenicu da je poljoprivreda, iako u ukupnom BDP-u, sudjeluje s većim postotkom u odnosu na prosjek EU, orijentirana na tradicionalnu poljoprivredu niskih dodatnih vrijednosti.

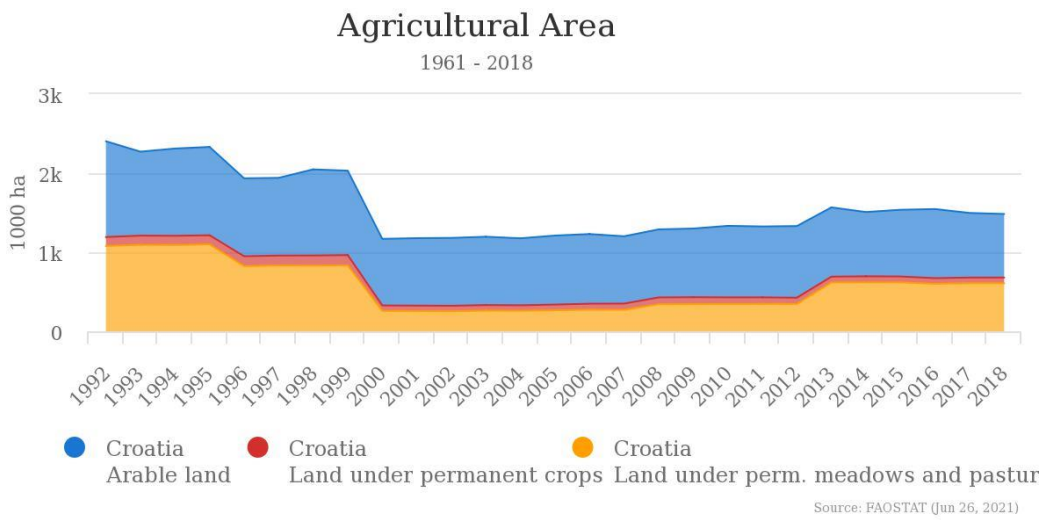

Grafikon 2. Vrsta poljoprivrednog zemljišta

(Izvor: Food and Agriculture Organization of the United Nations, http://www.fao.org/faostat/en/#country/98, datum preuzimanja: 27. lipnja 2021.godine)

Većinu poljoprivrednog zemljišta u RH čine oranice i trajne livade i pašnjaci, oko 900 tisuća hektara (ili 68% ukupne poljoprivredne površine), a najzastupljenija kultura na njima je kukuruz. Iako tajni travnjaci i livade čine više od 25% obradivog zemljišta, to je znatno niže od prosjeka svih članica Europske unije (34%).

Trajni nasadi iz kojih, odnosno nasadi u kojima se očekuje veća ekonomska korist, tijekom dugogodišnjeg razdoblja (poput voćnjaka, vinograda, smilja, lavande), proizvoda većih dodatnih vrijednosti, od primjerice kukuruza i ječma, u cijelom promatranom razdoblju imaju

mali udio. Jedan od razloga velikih oscilacija u podizanju trajnih nasada prema vrsti sirovine, je potreba za daleko većim investicijama u odnosu na jednogodišnje nasade na oranicama. Osim toga, razdoblje eksploatacije sirovine može trajati i više od 10 godina.

Izvješće o reviziji učinkovitosti gospodarenje poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu države, iz 2017. godine (tablica 1.), ukazuje na smanjenje obradivih poljoprivrednih površina u sektorima poljoprivrednih i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. OPG-ovi su u razdoblju od 2010. godine do 2016. godine, smanjili za više od 100 tisuća hektara, svoju poljoprivrednu površinu. Poslovni subjekti su u istom razdoblju povećali poljoprivredne površine u svom vlasništvu za više od 95 tisuća hektara.

Pozitivan trend u poljoprivredi, bilježe površine pod ekološkim uzgojem. U promatranom razdoblju poljoprivredna gospodarstva s ekološkim i pripremom za ekološki uzgoj, obradivu površinu povećala su za 30 do 60 puta.

Tablica 1. Korištena poljoprivredna površina prema kategorijama poslovnih subjekata

	2007.	2010.	2013.	2016.
Poljoprivredna gospodarstva	978 670	1 316 010	1 571 200	1 562 983
Poslovni subjekti i njihovi dijelovi	187 710	215 280	242 030	280 402
OPG	790 970	1 100 730	1 050 170	1 003 690
Poljoprivredna gospodarstva s ekološkim uzgojem	1 160	8 920	16 740	29 149
Poljoprivredna gospodarstva u pripremi za ekološki uzgoj	1 940	10 950	17 020	64 141
Zajedničko zemljište	-	-	279 000	278 891

(Izvor: autor prilagodio prema podatcima Državnog zavoda za statistiku, dostupnim na: https://www.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=SPG12.px&p

x_path=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo__Struktura%20poljoprivrednih%20gospodarstava%20i%20metode%20poljoprivredne%20proizvodnje__Poljoprivredna%20gospodarstva,%20op%c4%87i%20pregled&px_language=hr&px_db=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo&rxid=124d0427-7673-4cc1-bd67-e02d5bd5d944 , datum pristupanja: 15. lipanj 2021. godine)

Poljoprivredne regije označavaju veće površine u kojima prevladavaju slični prirodni uvjeti. Zbog različite kvalitete tla i konfiguracije terena, dostupnosti prirodnih bogatstava, Hrvatska obiluje poljoprivrednim proizvodima. No uvjeti za uzgoja nisu na svim područjima jednaki te zbog toga, radi lakše statističke analize, razlikujemo tri poljoprivredne regije: Panonsku (nizinska i brežuljkasta regija), Gorsku i Jadransku poljoprivrednu regiju.

Nizinska regija (do 200 metara nadmorske visine), ima najbolje uvjete za razvoj poljoprivrede. Ona obuhvaća područja cijele Slavonije, Baranje i Srijema (osim Požeštine), Međimurje i Turopolje. U njoj se najviše proizvode pšenica i kukuruz, industrijski duhan, suncokret i lan, stočna hrana (djetelina, suncokret i repa), razvijeno je i vinogradarstvo.

Brežuljkasta poljoprivredna regija (do 500 metara nadmorske visine) obuhvaća: Hrvatsko zagorje, Žumberak, slavonske gore (Papuk, Krndiju, Psunj, Dilj goru), Kordun i Banovinu.

Nizinska i brežuljkasta poljoprivredna regija čine površinom najveću poljoprivrednu regiju Hrvatske: Panonsku poljoprivrednu regiju, koja obuhvaća više od 45% ukupne državne površine.

Najplodnija podregija Panonske poljoprivredne regije je Istočnopanonska podregija, glavni razlog tomu, osim iznimnih prirodnih bogatstava: visoke kvalitete tla (ilovača), stabilne strukture s visokim udjelom i dobrom propusnosti vode i kontinentalne klime (s visokim ljetnim temperaturama i niskim zimskim), je i sustav plodoreda te iznimno duga vegetacija koja omogućuje kasniji uzgoj povrća na površinama na kojima su se nalazili usjevi žitarica. Plodored, označava pravovremenu prostornu izmjenu usjeva na poljoprivrednim površinama, kako bi se smanjile bolesti i poboljšala fizikalna svojstva tla.

„Ovaj kraj u povijest poljoprivrede utire trajni trag posebnim sustavom gospodarenja kreiran u „epohi konja“ uzgojem oraničnih kultura u plodoredu, poznatom pod nazivom „Slavonsko tropolje“. To je na prostorima Europe do danas najskladniji, a sa stajališta održavanja plodnosti i pedohigijene najpovoljniji trajno održiv sustav uzgoja bilja na oranicama (Bašić, 2013)“.

Upravo zbog toga poljoprivredne površine u ovoj regiji (koje se nalaze na dobroj poziciji i odgovarajuće su veličine), su duplo skuplje u odnosu na Jadransku regiju.

Gorska poljoprivredna regija, obiluje šumskim bogatstvom i velikim vodnim bogatstvom (Plitvička jezera, Mrežnica, Korana, Kupa, Lika). Poljoprivredne površine čine „krška polja“, sitne poljoprivredne čestice, na kojima se uzgajaju kulture poput kukuruza, krumpira i kupusnjača. Zbog velikog vodnog bogatstva, ova regija ima najpogodnije uvjete za navodnjavanje i uzgoj proizvoda veće dodane vrijednosti.

Jadranska poljoprivredna regija prostire se od Istre do Dubrovnika. Većina poljoprivrednih površina smješteno je u riječne udoline oko Imotskog, Sinja i Vrgorca. U ovoj regiji, prevladavaju također, manji posjedi, ali s daleko značajnijom proizvodnjom u odnosu na Gorsku regiju.

Najveći problem svih regija je nerazvijen sustav navodnjavanja, iako posebno gorska poljoprivredna regija obiluje vodnim bogatstvom.

4. Analiza sektora Hrvatske poljoprivrede

Prema javno dostupnim podacima sustava Agronet u Hrvatskoj je na dan 1. srpnja 2021. bilo registrirano 173 088 poljoprivrednih gospodarstava, raznih oblika (OPG, obrti, zadruge, trgovačka društva,…). Najčešće upotrebljavani organizacijski oblik poljoprivrednog gospodarstva su obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja proizvode, prerađuju sirovine ili pružaju usluge, oni čine 85% od ukupnih upisanih poljoprivrednih gospodarstava. Uspoređujući podatke, s zadnjim dostupnim javnim izvješćem iz Travnja, iste godine, vidljivo je smanjenje obiteljskih gospodarstava za gotovo 3000, međutim, u manje od tri mjeseca, povećao se broj samoopskrbnih poljoprivrednih gospodarstava (SOPG) za 1665 poljoprivrednih gospodarstava.

SOPG predstavljaju poljoprivrednici čija ekonomska veličina gospodarstva prema izračunu na temelji aktualnog kalkulatora ekonomske vrijednosti poljoprivrednog gospodarstva iz 2018. godine, ne prelazi 3.000 eura. Također, za razliku od OPG-ova, nositelj ne smije obavljati dopunske djelatnosti i nema obvezu plaćanja osiguranja.

„Samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo (SOPG) je fizička osoba poljoprivrednik koja se za osobne potrebe bavi poljoprivredom u okviru korištenja prirodnih bogatstava zemlje i prodajom odnosno zamjenom od tih djelatnosti dobivenih proizvoda u neprerađenom stanju i kojoj obavljanje gospodarske djelatnosti poljoprivrede nije glavna djelatnost, odnosno zanimanje poljoprivrednik nije glavno ili jedino zanimanje, a temelji se na korištenju vlastitih te iznajmljenih proizvodnih resursa te na radu, znanju i vještinama članova kućanstva i čija je ekonomska veličina (EVPG) manja ili jednaka od 3.000 € (Savjetodavna.hr, 2020)“.

Iz Upisnika poljoprivrednika na dan 1. srpnja 2021., vidljivo je da su najčešće upisane dodatne djelatnosti poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj: proizvodnja proizvoda koristeći sirovine iz vlastitog uzgoja uz kupnju dijela sirovine od drugih gospodarstava, proizvodnja neprehrambenih proizvoda i predmeta opće upotrebe i pružanje usluga na OPG-u. Najveći broj poljoprivrednih gospodarstava, kao dodatnu djelatnost koristi pružanje usluga na OPG-u, kroz pružanje usluga poljoprivredne i šumske mehanizacije, usluge rada s životinjama i savjetovanja, turističke i ugostiteljske usluge, tečajevi za stjecanje vještina i sposobnosti rada s biljkama,…

S obzirom da u Hrvatskoj prevladavaju mala poljoprivredna gospodarstva, koja obrađuju manje od 5 hektara zemljišta (iako se u Slavoniji, obrađuju površine veće od državnog

prosjeka), njegova fragmentiranost, niska kupovna moć, ali i proizvodnja tradicionalnih sirovina, dovela je od sustavnog ne ulaganja u mehanizaciju. S obzirom na male površine zemljišta, mnogi poljoprivrednici koriste najslabije pogonske strojeve (traktore do 35kw), kojih je na dan 1. srpnja 2021. godine bilo registrirano 21 094, od čega je njih 16 063 starije od 39 godina.

Analizirajući podatke o sustavu navodnjavanja, možemo zaključiti kako poljoprivredni sektor nije na zadovoljavajućoj razini borbe protiv klimatskih promjena. Iako, je Hrvatska jedna od vodećih zemalja svijeta, prema dostupnosti čiste vode po glavi stanovnika, svake godine čitamo o posljedicama suše na hrvatskim poljima. Iako postoje brojne mjere kojima se nastoji poticati ulaganje u sustave navodnjavanja, samo 1428 poljoprivrednih gospodarstava ima neki oblik sustava navodnjavanja.

Tablica 2. Sustav navodnjavanja

Sustav navodnjavanja	Poljoprivredna gospodarstva
Crpke	569
Cijevi	550
Rasprskivači	224
Dodatna oprema	85

(Izvor: obradio autor i prilagodio prema podatcima iz generiranih sumarnih podataka UP/UOPG-a: 2021-07-01, Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, dostupnim na: https://agronet.apprrr.hr/Forms/PublicForms/PublicData.aspx, datum pristupanja: 22. lipnja 2021.)

4.1. Stočarstvo

Stočarstvo predstavlja granu poljoprivrede, koja se bavi uzgojem domaćih životinja za prehranu ljudi. Međutim, stočarstvo je i vrlo važan ekonomski pokazatelj, jer ono uz to što je nužno, povezan s ratarstvom (zbog proizvodnje bilja za prehranu domaćih životinja), utječe i na prehrambenu sigurnost. Na kretanja u stočarstvu utječu: broj i produktivnost grla, te tržišna cijena grla i sirovina.

Neformalni pokazatelj ekonomskog stanja u državi je i potrošnja mesa po glavi stanovnika neke države (prosjek Hrvatske je 50 kg, dok stanovnici bogatijih zemalja pojedu oko 100 kg mesa godišnje).

Kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, vidljiv je trend smanjenja broja gospodarstava, ali se povećava broj grla po poljoprivrednom gospodarstvu.

Najveći udio u ukupnoj vrijednosti hrvatskog stočarstva ostvaruje govedarstvo, ali se ono nalazi na drugom mjestu po broju poljoprivrednih gospodarstava, prema vrsti stoke. Najzastupljenije je svinjogojstvo, ali ono bilježi najveći pad broja grla u promatranom razdoblju. Iako je trenutno, najveći broj poljoprivrednih gospodarstava registrirano za govedarstvo, njihov broj se u posljednja tri mjeseca smanjio za oko 250, dok se u istom razdoblju povećavao broj registriranih poljoprivrednih gospodarstava za ovce, konje, pčele, perad,…

Negativni trendovi u sektoru stočarstva, objedinjuju glavne probleme hrvatskih poljoprivrednika: niske otkupne cijene prouzrokovane uvoznim proizvodima i smanjena genetska kvaliteta prouzrokovana uvozom, pretežito bikova. Negativna kretanja u govedarstvu, značajno utječu na stanje u ukupnoj poljoprivredi, jer stočarska proizvodnja (gdje je govedarstvo najveći i najvažniji sektor) se često upotrebljava kao pokazatelj stanja u poljoprivredi. Govedarstvo u ukupnim prihodima poljoprivrede sudjeluju s 16%.

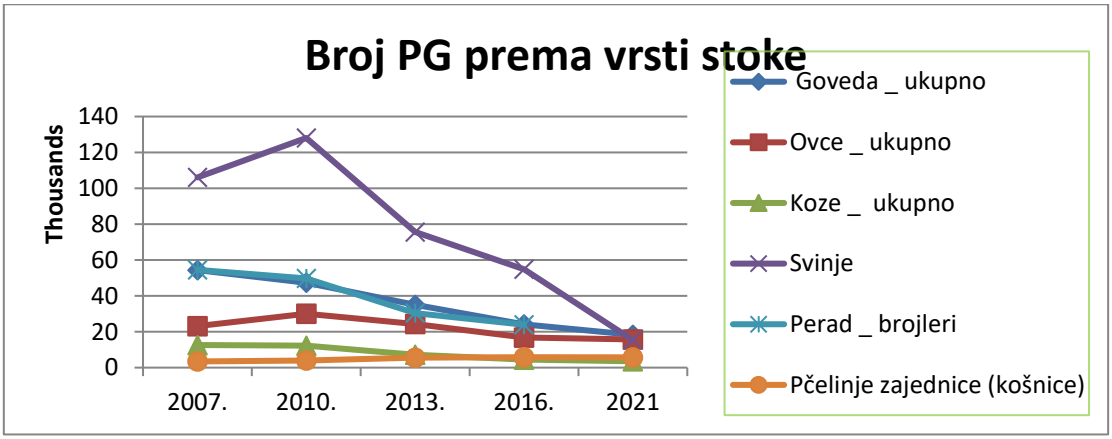

Grafikon 3. Broj poljoprivrednih gospodarstava prema vrsti stoke

(Izvor: obradio autor i prilagodio podatcima dostupnim na: https://www.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=SPG31.px&px_path=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo__Struktura%20poljoprivrednih%20gospodarstava%20i%20metode%20poljoprivredne%20proizvodnje__Stoka&px_language=hr&px_db=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo&rxid=5535e58b-e3ae-40bb-afbb-f1f92ccab095, a podatci za 2021. godinu, dostupni su na:

file:///C:/Users/Klara/Downloads/Sumarni%20podaci%2001.7.2021.%20(2).pdf, datum pristupanja: 3. srpnja 2021.)

Pad broja gospodarstava koja se bave stočarstvo, rezultat je i neuređenih odnosa na tržištu. Prema portalu TISUP (Tržišni sustav cijena u poljoprivrede), vidljive su značajne razlike u prodajnoj cijeni promatranog mjeseca, u odnosu na isti mjesec prošle godine. Tako je, npr. svinje težine od 80 kg do 120 kg u svibnju ove godine bila za 16% manja u odnosu na prošlu godinu. Također prodajne cijene za svaku grupu proizvoda se razlikuju prema županijama (npr. kilogram svinjskog buta bez kostiju je u Čakovcu koštao u prosjeku 30 kn, a u Splitu 46 kn, na dan 14. lipnja 2021.).

Stočarstvo je od iznimnog značaja za poljoprivredu neke države jer su njegovi produkti: jaja, meso i mlijeko, jedni od najčešće upotrebljavanih namirnica u ljudskoj prehrani. Iako potražnja za tim proizvodima raste, proizvodnja u promatrana tri razdoblja bilježi oscilacije. Kod najčešće konzumiranih proizvoda: kravljeg mlijeka i kokošjih jaja, domaća proizvodnja nije dostatna za zadovoljenje potreba kupaca. Posljedica toga je uvoz, koji snižava otkupne i prodajne cijene domaćim proizvođačima i ugrožava njihov opstanak na tržištu.

Tablica 3. Proizvodnja najčešće konzumiranih prehrambenih proizvoda: mlijeko i jaja

	2010.	2015.	2019.
Kravlje mlijeko	769037	674205	581765
Ovčje mlijeko	6137	6085	6585
Kozje mlijeko	9776	6140	8595
Kokošja jaja (u tisućama komada)	704.119	564.305	602.246
Jaja ostale peradi (u tisućama komada)	4.482	2.713	617

(Izvor: obradio autor, prema podatcima dostupnim na: https://www.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=AG_SP07.px&px_path=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo__Sto%c4%8darstvo&px_language=hr&px_db=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo&rxid=fe196761-4ead-4aa3-9b66-e5cd1a0194f2, i https://www.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=AG_SP08.px&px_path=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo__Sto%c4%8darstvo&px_language=hr&px_db=Poljoprivreda,%20lov,%20%c5%a1umarstvo%20i%20ribarstvo&rxid=fe196761-4ead-4aa3-9b66-e5cd1a0194f2 , datum pristupanja: 28. lipnja 2021.)

4.2. Ratarstvo

Ratarstvo je poljoprivredna djelatnost, koja se bavi uzgojem biljaka nužnih za prehranu životinja i sirovina potrebnih za brojne namirnice, poput npr. kruha. Kako je već napomenuto, da je stočarstvo najvažniji čimbenik uspješne poljoprivrede, za ratarstvo možemo reći da je ono njegov glavni potporanj. Bez kvalitetne obrade zemlje i usjeva, ne mogu se dobiti kvalitetne žitarice za prehranu životinja. Hrvatska ima odličan geografski položaj i klimatske uvjete, ali ukupna količina obrađivanog poljoprivrednog zemljište s različitim vrstama usjeva se smanjuje.

U 2013. godini pod različitim usjevima je bilo 1 571 200 hektara, 2016. godine 1.562.983 hektara, a prema izvještaju Agroneta iz Upisnika poljoprivrednika na dan 1. srpnja 2017. godine, pod usjevima je 1.035.018 hektara poljoprivrednog zemljišta.

U 2016. godini u Kontinentalnoj Hrvatskoj pod usjevima je 1.095.433 hektara, dok je korištenog poljoprivrednog zemljišta u Jadranskoj Hrvatskoj 467.550 hektara. U obje regije, najzastupljenije vrste usjeva kukuruz u zrnu, meka pšenica i pir te ječam. Najmanje zastupljen je usjev tvrde (durum) pšenice, ljekovite pšenice koja sadrži i 50% više bjelančevina od obične. Kako je durum pšenica sastavni dio, u svijetu sve traženijih zdravih proizvoda tjestenine i griza, njezina cijena je u porastu.

Kod formiranja cijena žitarica u obzir se uzimaju stanja na svjetskim tržištima, ali i količina vlage te proteini, koji utječu na kvalitetu konačnog proizvoda. Stoga, možemo reći kako su cijene u ratarstvu vrlo promjenjive, te ne ovise isključivo o odnosu ponude i potražnje. Na portalu TISUP moguće je pratiti cijene žitarica na tjednoj razini. Iz dostupnih izvještaja, moglo bi se zaključiti kako trenutno, najstabilniju cijenu u posljednjih 10 tjedana (Lipanj 2021. godine) imaju pšenica i ječam. Najveće oscilacije u otkupnoj cijeni su u kukuruzu, dok cijene ostalih žitarica nisu stavljene u grafikon jer trenutno nisu javno dostupne, kao i cijene pšenice za 21. i 22. tjedan, te cijene ječma do 20. tjedna.

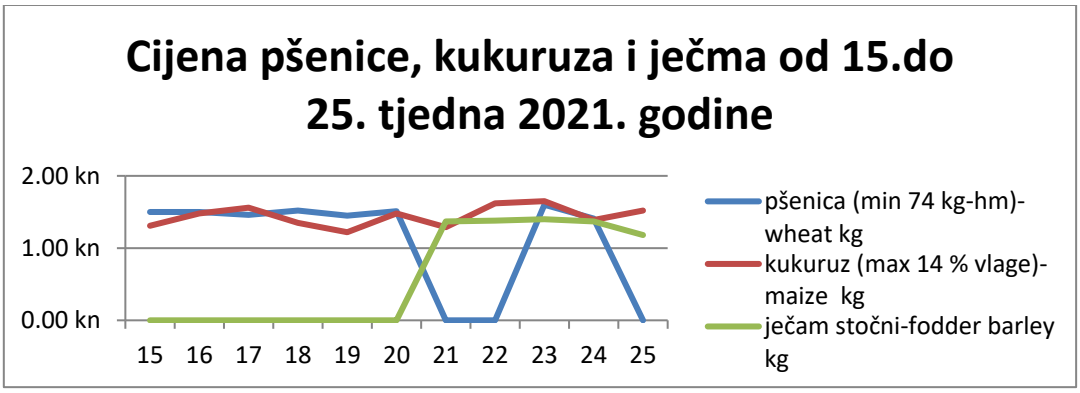

Grafikon 4. Pregled tjednih otkupnih cijena žitarica (pšenica, kukuruz i ječam) u razdoblju od 15. do 25. tjedna 2021. godine

(Izvor: obradio autor, prema podatcima Pregleda otkupnih cijena žitarica i uljarica po tjednima u Kn/kg, dostupnim na: http://www.tisup.mps.hr/ , datum pristupanja: 30. lipnja 2021.)

4.3. Vinogradarstvo

Vinogradarstvo je oblik poljoprivredne proizvodnje, koji obuhvaća uzgoj vinove loze radi proizvodnje grožđa i njegovih prerađevina (sokova, vina, ocat,…). Nacionalnom listom kultivara vinove loze, Hrvatska je priznala na pojedinim regijama, postojanje čak 92 sorte grožđa.

U 2015. godini, je na 20.393 hektara je bilo registrirano 46 080 vinogradarskih gospodarstava. Promatrajući kontinentalnu i jadransku regiju, vidljivo je da Jadranska regija, iako ima oko 11 000 manje registriranih gospodarstava, obrađuje samo 700 hektara manje vinograda.

Vinogradarstvo je poznato kao djelatnost, koja zahtjeva mnogo ljudskog i strojnog rada, te financijskih sredstava za održavanje nasada. Prema izračunu portala Vinopedia.hr za podizanje nasada površine 1 ha, njegovu obradu i podmirivanje troškova radne snage i strojeva u prve tri godine, potrebno je više od 216 000 kn.

Unatoč tomu u posljednje tri godine broj registrirani gospodarskih subjekata u sektoru vinogradarstva se povećava, na da 31. prosinca 2020. godine iznosi je 26 864, dok je u 2018. godini bilo registrirano 24 696 subjekata u vinogradarstvu (Vinogradarski registar).

U vinarstvu Republike Hrvatske, značajnu ulogu ima Pravilnik o vinima, donesen 2003. godine, kojim je provedena regionalizacija vinskih područja s ciljem zaštite proizvoda kontroliranog podrijetla, registriranih proizvođača i uvjeta za proizvodnju.

„Vinogradarsko područje Hrvatske razvrstano je u slijedeće zone proizvodnje:

1. Zona B obuhvaća ove podregije: Moslavina, Prigorje-Bilogora, Plešivica, Pokuplje i Zagorje-Međimurje

2. Zona C1 obuhvaća ove podregije: Podunavlje, Slavonija

3. Zona C2 obuhvaća ove podregije: Istra, Hrvatsko Primorje i Dalmatinska Zagora

4. Zona C3 obuhvaća ove podregije: Sjeverna, Srednja i Južna Dalmacija (Narodne novine, 1996).“

Kako bi se spriječila situacija da prevelika količine sirovine, smanjuje cijenu grožđa i vina, ovim pravilnikom regulirana je i količina grožđa koja se smije uzgojiti i koristiti u proizvodnji vina kontroliranog podrijetla u svakoj regiji.

Tablica 4. Količina grožđa koje se smije uzgojiti i koristiti u proizvodnji stolnog, kvalitetnog i vrhunskog vina prema zonama

	Zona B	Zona C1	Zona C2	Zona C3
Stolno vino	11 000 kg/ha	13 000 kg/ha	13 000 kg/ha	14 000 kg/ha
Kvalitetno vino	10 000 kg/ha	12 000 kg/ha	12 000 kg/ha	13 000 kg/ha
Vrhunsko vino	9 000 kg/ha	11 000 kg/ha	11 000 kg/ha	12 000 kg/ha

(Izvor: obradio autor, prilagođeno podatcima iz Pravilnika o vinima, dostupnim na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_11_96_1912.html ,datum pristupanja: 28. lipanj 2021.)

Iz grafikona 5., vidljivo je da se vinogradari najčešće odlučuju za proizvodnju kvalitetnog vina KZP. To je vino proizvedeno od jedne ili više sorti grožđa (te mora sadržavati najmanje 85% grožđa glavne sorte) s prostora jedne vinske podregije.

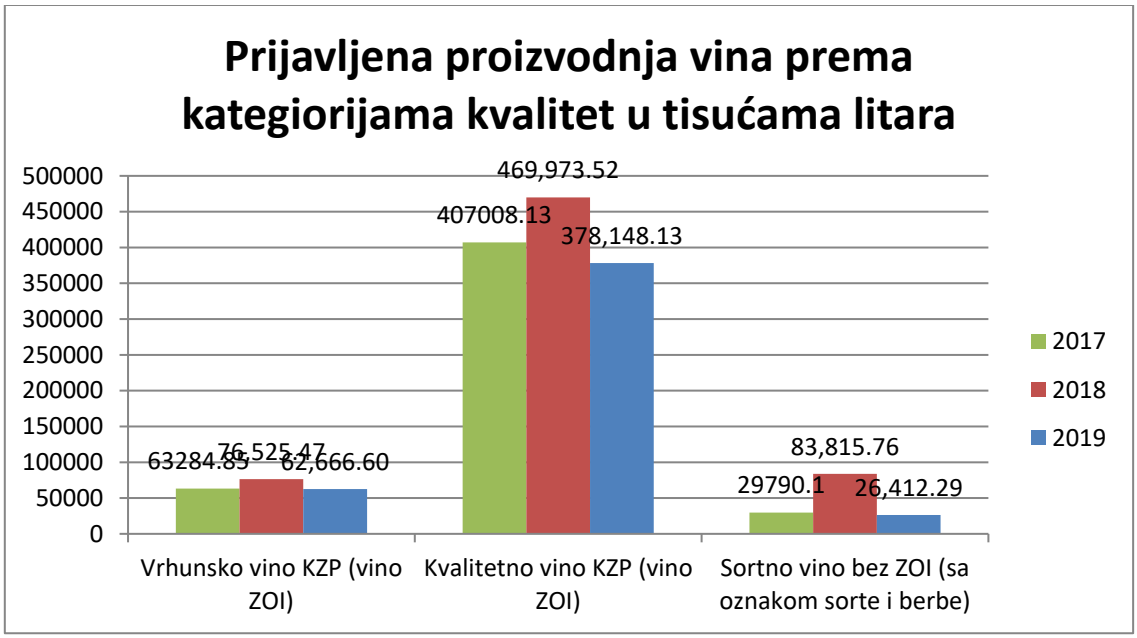

Grafikon 5. Prijavljena količina proizvedenog vina u Vinogradarskim registrima 2017., 2018. i 2019. godine

(Izvor: obrada autora, prilagođeno podatcima iz Vinogradarskih registara za 2017., 2018. i 2019. godinu, dostupno na: https://www.apprrr.hr/registri/ , datum pristupanja: 29. lipnja 2021.)

4.4. Pčelarstvo

Pčelarstvo je dio poljoprivredne djelatnosti u kojoj se proizvode med i ostali pčelinji proizvodi (vosak, matična mliječ, pčelinji otrov). Hrvatska ima izvrsne preduvjete za proizvodnju meda, kontinentalna, mediteranska i gorska klima omogućavaju proizvodnju različitih vrsta meda. Velike neobrađene površine, livade, pašnjaci, šumske površine, idealne su za pčelare.

„U Hrvatskoj postoji najvažnije medonosno bilje kako slijedi: proljetno šumsko cvijeće i drveće, bagrem, pitomi kesten, lipa, vrba, joha, javor te jela i hrast (medun).Uz drveće za pašu važne su medonoše lijeska, drijen, kupina, malina, amorfa te divlje voće (Krnjak, 2010) “.

Pčelarstvo je vrlo bitno za opstanak mladih u ruralnim krajevima. Prema istraživanju (Krnjak, 2010) navodi kako je na 50 košnica, godišnje moguće ostvariti dobit od oko 19 tisuća kuna. Veliku ulogu u rentabilnosti pčelarstva ima otkupna cijena meda, ona pak ovisi o klimatskim

uvjetima i dostupnosti pojedinih sirovina na odabranom području (npr. cijena cvjetnog meda u Južnoj Dalmaciji je 80 kn/kg, a u Slavoniji oko 40 kn/kg).

Iz Nacionalnog pčelarskog programa 2020-2022.vidljivo je da, u Hrvatskoj prevladavaju mala pčelarska gospodarstva (gospodarstva s manje od 30 košnica), stoga bi se mogla zaključiti, kako je pčelarstvo sekundarni izvor prihoda za poljoprivredno gospodarstvo. Profesionalni pčelari imaju samo 17% od ukupnog broja košnica. Iako u Hrvatskoj prevladavaju mala pčelarska gospodarstva, oni su vrlo dobro povezani u razne pčelarske udruge, gdje međusobno razmjenjuju znanja i iskustva, organiziraju i nastupaju na sajmovima. Najčešći način prodaje domaćih proizvoda pčelarstva, je direktnim kontaktom s kupcima, na lokalnom tržištu (75% proizvoda se proda na takav način).

Med je treća najkrivotvorenija svjetska namirnica i zbog toga je nužno zaštiti domaće proizvođače. Hrvatska, uz Rumunjsku i Španjolsku je jedna od najvećih proizvođača meda po glavi stanovnika u EU, te je porast krivotvorenih proizvoda, uz uvoz najviše je utjecao na smanjenje broja pčelara i pčelarskih zajednica.

4.5. Voćarstvo

Voćarstvo, je također vrlo važna grana poljoprivrede, koja služi za uzgoj sadnica voća i proizvodnju voćnih prerađevina (sokovi, pekmezi, džemovi,…). U posljednje vrijeme sve se više vode javne rasprave o nužnosti povećanja udjela svježeg voća i povrća u prehrani. U današnje vrijeme sve je više institucija koje pružaju obrazovanje iz spektra voćarstva. Njihova glavna svrha je povećati udio visokoobrazovanih voćara, koji mogu uz niže troškove proizvesti kvalitetnije plodove i njihove prerađevine.

Hrvatske voćari, najviše uzgajaju: jabuke, breskve, masline i mandarine. Nažalost, i u ovoj grani poljoprivrede zabilježeno je smanjenje poljoprivrednih površina.

Vidljivo je da cijene jabuke sorte Idared i mandarina u promatranom razdoblju (40. tjedan 2017., 2018., 2019., i 2020. godine) rastu, izuzev 40-og tjedna 2018. godine kada je otkupna cijena mandarina bila samo 3,43 kn, a to je bila posljedica prevelike količine mandarina na domaćem tržištu, prouzrokovanih zabranom izvoza proizvoda iz EU u Rusiju.

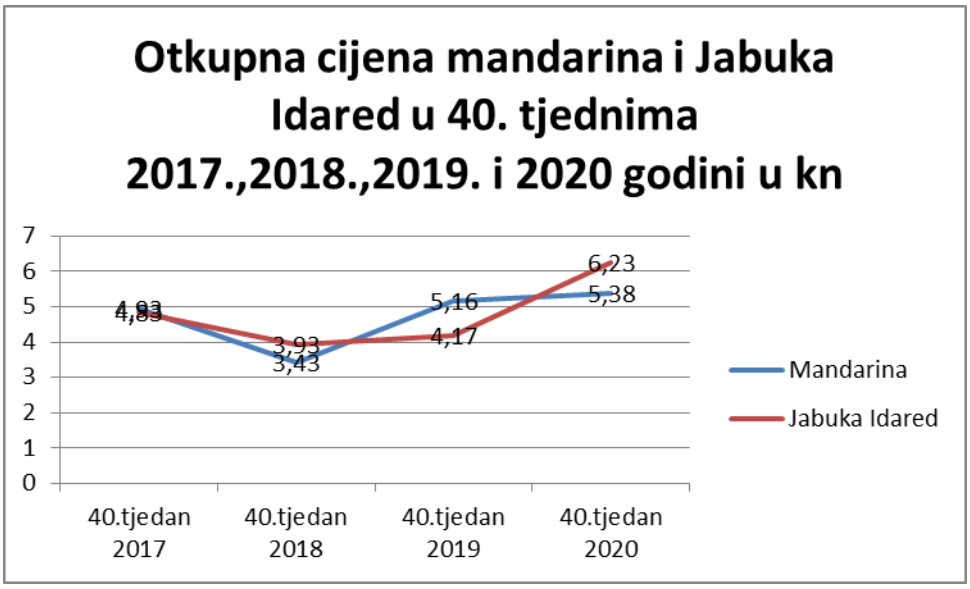

Grafikon 6. Otkupne cijene jabuke Idared i mandarina u 40.tjednu 2017.-2020.godine

(Izvor: obrada autora, prilagođeno prema podatcima: Prikaz cijena u kn/kg za grupu proizvoda: voće i povrće, dostupnim na: http://www.tisup.mps.hr/ , datum pristupanja: 6. srpnja 2021.)

U Hrvatskoj se trenutno, voćnjaci nalaze na 28.723 hektara, gdje prevladava klasični (ekstenzivan) voćnjak. Upravo zbog, malih klasičnih voćnjaka i nedostataka plantaža voća, Hrvatsko voćarstvo je jedno od najmanje produktivnih među članicama EU, uzimajući u obzir geografske i klimatske uvjete. Promatrajući ukupnu proizvodnju jabuka, najzastupljenijih plantaža voća, vidljive su velike oscilacije u količini proizvedenih jabuka. U ovom slučaju, vidljivo je da prirodni potencijal i vrlo dobra klima nisu u potpunosti iskorišteni.

Prema ukupno proizvedenoj količini jabuka u tisućama tona, među zemljama članicama Europske Unije, Hrvatska u poretku među posljednjima.

Tablica 5. Prosječna proizvedena količina jabuka u tisućama tona u razdoblju 2009-2018. u izabranim članicama EU

Zemlja	Količina jabuka u tis. tona u razdoblju 2009-2018.
Poljska	3.213
Italija	2.168
Francuska	1.523

Hrvatska	75.9
Danska	22.39
Latvija	9.9

(Izvor: obrada autora, prilagođeno prema podatcima o proizvodnji jabuke po zemljama EU, dostupno na: http://www.vocari.hr/hr/statistika/, datum pristupanja: 3. srpnja 2021.)

4.6. Ribarstvo

Sektor ribarstva, je od izuzetnog značaja, posebno za gospodarstvo Jadranske regije. Za lakšu analizu sektora, ono je podijeljeno u područne jedinice: Senj, Split, Zadar, Pula, Rijeka, Šibenik i Dubrovnik. Prema Godišnjem izvještaju o floti, područna jedinica s najvećim brojem registriranih plovila je Rijeka, koja uz područnu jedinicu Pula ima najveći broj ribolovnih dana. U područnoj jedinici Zadar u 2019. godini izlovljeno je više od 25 tisuća tona ribe, u vrijednosti većoj od 117 milijuna kuna.

U siromašnim zemljama svijeta ribarstvo ima veliku ulogu u rješavanju egzistencijalnih problema stanovništva, dok je razvijenijim zemljama zanimljivo, zbog proizvoda visoke prehrambene vrijednosti.

Iako je Jadranska regija, tradicionalno vodeća u izlovu ribe, u posljednjih nekoliko godina zabilježena su i značajna ulaganja i poboljšanja u izlovu slatkovodne ribe (u 2018. godini izlovljeno je 21 792, dok je u 2019. godini izlovljeno 48 174 komada slatkovodne ribe), kao i povećanje površina pod ribnjacima. Ukupna vrijednost proizvedene i ulovljene ribe u 2019. godini u Jadranskoj regiji se smanjila za 43.898 milijuna kuna, dok je u istom razdoblja zabilježeno povećanje vrijednosti slatkovodne ribe u iznosu od 2.642 milijuna kuna.

Jadransko more nije bogato ribljom biomasom, ali visoka razina čistoće i topline doprinose ulovu ribe iznimne kvalitete. U Hrvatskoj se najviše lovi plava riba (srdela, inćuni, tuna i oslić), a u ribnjacima Kontinentalne Hrvatske prevladava šaran.

5. Robna razmjena poljoprivrednih proizvoda Republike Hrvatske s inozemstvom

Iako Hrvatske ima iznimne (geografske i klimatske) preduvjete za razvoj poljoprivrede, poljoprivreda prema ukupnoj vrijednosti izvoza, nije niti u prvih pet djelatnosti. Iako izvoz poljoprivrednih proizvoda ima pozitivan trend, prema podacima za 2020. godinu ukupna izvoza vrijednost poljoprivrede je iznosila 892.551 eura, tek nešto više od vrijednosti izvoza rudarske proizvodnje te proizvodnje kokosa i naftnih derivata.

U promatranom razdoblju ukupna vrijednost izvoza poljoprivrednih proizvoda povećala se za više od 550 milijuna eura, dok je ukupna vrijednost uvoza povećana za više od 250 milijuna eura. Jedino smanjenje ukupne vrijednosti uvezenih poljoprivrednih proizvoda zabilježeno je u 2019. godini i 2020. godini, što je posljedica pandemije COVID-19 i zatvaranja inozemnih tržišta (uvoz poljoprivrednih proizvoda se smanjio za 5,75%). Prema privremenim podacima, u 2021. godini očekuje se smanjenje vanjskotrgovinskog deficita.

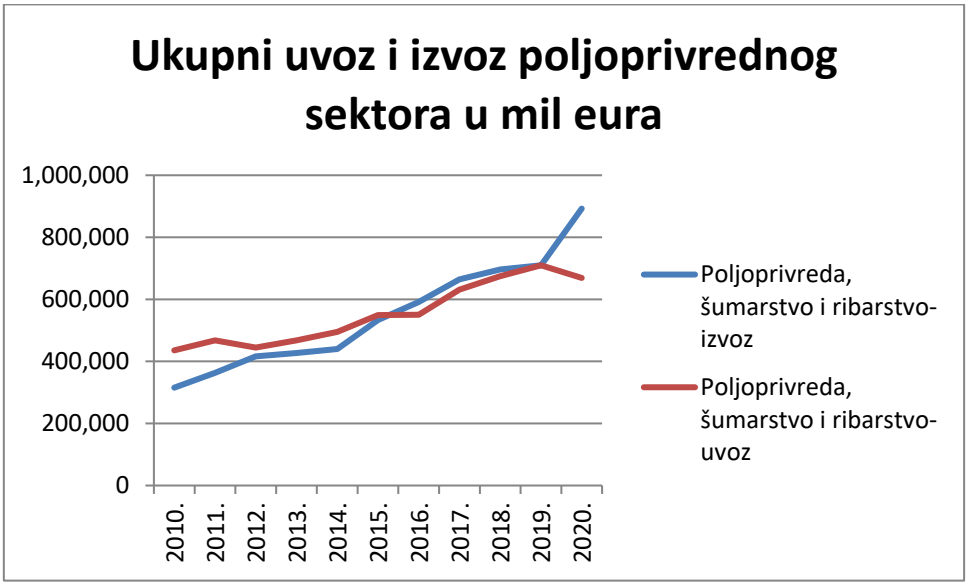

Grafikon 7. Ukupan uvoz/izvoz sektora poljoprivrede u razdoblju od 2010. do 2020. godine

(Izvor: obrada autora, prilagođeno prema podatcima za izvoz i uvoz prema NKD-u 2007., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelji/MSI%20ROBNA%20RAZMJENA%20S%20INOZEMSTVOM.XLSX, datum pristupanja: 24. lipnja 2021.)

Prema izvješćima Državnog zavoda za statistiku i Ministarstva poljoprivrede najveću vrijednost u izvozu do rujna 2020. godine, ostvaruju poljoprivredni proizvodi:

- žitarice 205.4 milijuna eura
- razni prehrambeni proizvodi (umaci, juhe, sladoledi) 168.1 milijun eura
- riblji proizvodi 147.4 milijuna eura
- proizvodi od žitarica, brašna i mlijeka 135.9 milijuna eura
- duhan i prerađevine 122.6 milijuna eura

Pozitivna je činjenica da u svim navedenim sektorima, promatrajući Siječanj 2020. godine i Siječanj 2021. godine, je zabilježen pad vrijednosti uvoza, odnosno povećanje izvoza, te je ukupan izvoz povećan je za 5,5%, a uvoz je smanjen za 9%.

5.1. Izvoz

Prema podacima WITS-a (World Integrated Trade Solutions), najznačajnije izvozno tržište hrvatskih prehrambenih proizvoda je Bosna i Hercegovina, gdje je u 2019. godini izvezeno prehrambenih proizvoda u vrijednosti 218.709,35 USD. Iz navedenog, možemo zaključiti kako su tržišta u okruženju uz BiH, Slovenija i Srbija, najvažnije izvozne destinacije, hrvatskih proizvoda. U BiH, Srbiju i Sloveniju je u 2019. godini izvezeno 41,9% prehrambenih proizvoda.

Prema ukupnoj vrijednosti izvoza značajna su i tržišta: Njemačka (s izvozom od 112.963,72 USD) i Italija (100.240,86 USD).

Prema podacima o izvozu životinja, Italija se nameće kao glavno izvozno tržište. U 2019. godini u Italiju je izvezeno životinje u vrijednosti od 118.862,56 USD, što čini 4,99% ukupne vanjskotrgovinske razmjene s Italijom. Izvoz životinja u Japan, u vrijednosti 35.033.77 USD u istoj godini je činio 78,84% ukupnog izvoza u Japan.

U izvozu gotove hrane, najveća vrijednost zabilježena je također s Italijom u vrijednosti 397.965,53 USD. Hrana ima najveći udio u ukupnom izvozu s Srbijom (25,62%), Crnom Gorom (21,40%), Mađarskom (21,34%), te Slovenijom (20,06%).

5.2. Uvoz

U kategoriji uvoza hrane u Hrvatsku, najveću vrijednost ostvarila je Njemačka 546.801,98 USD, što čini 12,62% ukupnih uvezenih njemačkih proizvoda i usluga. Slijede Italija i Slovenija s 435.914,53 USD, te 377.670,30 USD. Hrana čini najveći udio ukupnog uvoza Rumunjske u RH s 31,54 % i Španjolske s 29,94%.

U kategoriji uvoza hrane za životinje u RH, predvodnici su također Njemačka, Italija i Slovenija, najmanji udio prehrambenih proizvoda u ukupnom uvozu u Hrvatsku imaju Gvatemala i Bangladeš.

Prema vrijednosti uvoza životinja u Hrvatsku, najveće uvoznice su: Njemačka 173.252,31 USD, Nizozemska 134.433,19 USD, Mađarska 122.535,32 USD i Španjolska 109.942,66 USD. Zanimljivo je da otočje Falkland u Hrvatsku uvozi isključivo životinje, te one čine 100% njihovog uvoza u Hrvatsku.

5.3. Zemlje s deficitom i suficitom u međunarodnoj razmjeni s Hrvatskom

U kategoriji međunarodne razmjene životinja, u 2019. godini Hrvatska je uvezla životinja u vrijednosti 1.076.444,57 USD, a najveći dio uveznih životinja je iz Europe i Srednje Azije (uvoz životinja u vrijednosti 1.056.613,42 USD). Od država članica EU, najveći uvoznik životinje u Hrvatsku je Njemačka s uvezenim životinjama u vrijednosti 173.252,61 USD, te Nizozemska s 134.433,19 USD. U istoj godini u Njemačku je iz Hrvatske uvezeno životinja u vrijednosti 10.281,74 USD,a u Nizozemsku 1.484,29 USD.

Od zemalja u regiji, suficit u međunarodnoj razmjeni životinja Hrvatska ostvaruje s Bosnom i Hercegovinom (vrijednost izvoza: 36.552,72 USD, a uvoz u Hrvatsku je iznosio 9.476,11 USD), te sa Srbijom (vrijednost uvoza 31.933,71 USD, a izvoza Srbije je iznosio 5.007,19 USD).

U kategoriji povrća, najznačajnije inozemno tržište je Italija, gdje je u 2019. godini izvezeno hrvatskog povrća u vrijednosti od 182.882.92 USD, te je ostvaren suficit od 37.851,03 USD, te tržište Austrije , gdje je također ostvaren suficit u iznosu od 58.229,47 USD.

U međunarodnoj razmjeni gotovih prehrambenih proizvoda najznačajniji trgovinski partneri su: Bosna i Hercegovina, Slovenije i Srbija. Te je na tom području u 2019. godini, ostvaren suficit od 287.958.61 USD.

Od zemalja članica EU, uz Sloveniju, Hrvatska suficit razmjeni gotovih prehrambenih proizvoda, ostvaruje samo s Rumunjskom i Bugarskom.

6. Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj

Održivo gospodarenje prirodnim resursima temelj je ekološke poljoprivrede. Ekološki način uzgoja obuhvaća primjenu isključivo organskih tvari, uz zabranu upotrebe svih vrsta pesticida, što doprinosi očuvanju bioraznolikosti, ekološke ravnoteže i kvalitete poljoprivrednih površina. Ekološka poljoprivreda, osim očuvanja okoliša, obvezuje korisnike i na osiguranje visokih standarda u kojima obitavaju životinje.

Glavna svrha ekološke proizvodnje uz zaštitu zdravlja i života proizvođača, je i zaštita prirode te zaštita potrošača.

Kako bi se veća cijena ekoloških proizvoda opravdala, na razini EU uspostavljen je strogi sustav kontrole ekoloških proizvođača (svaki proizvođač mora sklopiti ugovor s akreditiranom nadzornom stanicom, te se kontrolni nadzor se obavlja najmanje jednom godišnje). Da bi ekološki prehrambeni proizvodi našli na tržištu proizvođači, distributeri i prodajni subjekti moraju biti upisani u nacionalnoj evidenciji, te dobiti certifikat, da su njihovi proizvodi i proizvodnja, zadovoljili sve standarde kvalitete.

Zbog visokih kriterija i većih početnih investicija, u odnosu na klasičan uzgoj, mnogi poljoprivrednici se teško odlučuju na takav način proizvodnje, iako se početna ulaganja u ekološkoj poljoprivredi isplate puno brže zbog kvalitetnijih proizvoda i većih otkupnih cijena. Unatoč tome Hrvatska se prema podacima Eurostata, ubraja u skupinu zemalja članica s umjerenom razinom ekološke proizvodnje, prema ukupnoj površini pod ekološkim usjevima. U istoj skupini nalaze se još: Bugarska, Slovačka, Estonija, Litva i Švicarska.

U 2019. godini u Hrvatskoj je bilo 108.127 hektara (slika 1.) ekoloških nasada, što čini povećanje u odnosu na 2013. godinu od 2,7 puta. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku broj registriranih ekoloških proizvođača se u razdoblju od 2013. do 2020. godine povećao za 350% (s 1 608 na 5 548).

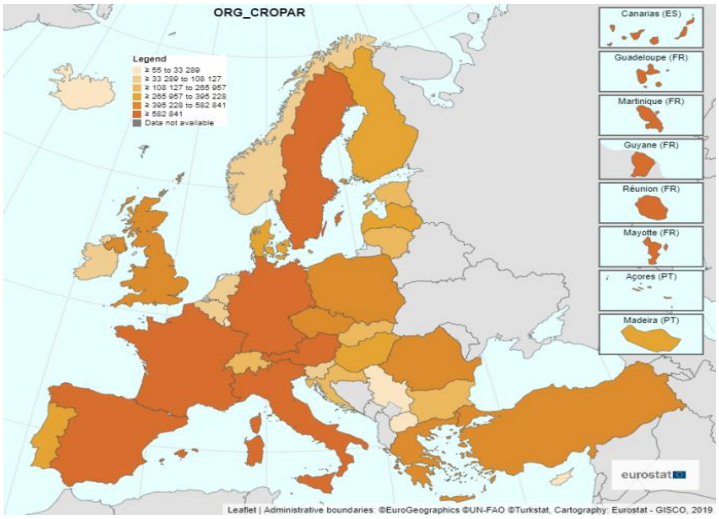

Slika 1. Površina pod ekološkom poljoprivredom u članicama EU u 2019.godini

(Izvor: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/org_cropar/default/map?lang=en, datum pristupanja: 6. srpnja 2021.)

Iz grafikona 8. o udjelu najčešćih ekoloških nasada u Hrvatskoj, vidljivo je da su se ulaskom u EU površine pod ekološkim nasadima počele povećavati, jedan od razloga tomu su sredstva iz fondova i ZPP, čiji je jedan od glavnih ciljeva, upravo održiva i konkurentna poljoprivreda.

Na najvećim površinama pod ekološkim uzgojem u Hrvatskoj nalazi se kategorija trajni travnjak (prirodne ili zasijane zelene površine čiji se oblik nije mijenjao 5 godina- livada, kontinentalni travnjak i krški pašnjak). Danas trajni travnjaci zauzimaju više od četvrtine ukupne poljoprivredne površine pod ekološkim nasadima sa svojih 40 648 hektara. Uz trajne travnjake značajan udio ekoloških nasad čine: biljke, industrijske kulture (repica, soja, suncokret, duhan,…), trajni usjevi, žitarice (pšenica, ječam, pir,…) te voće.

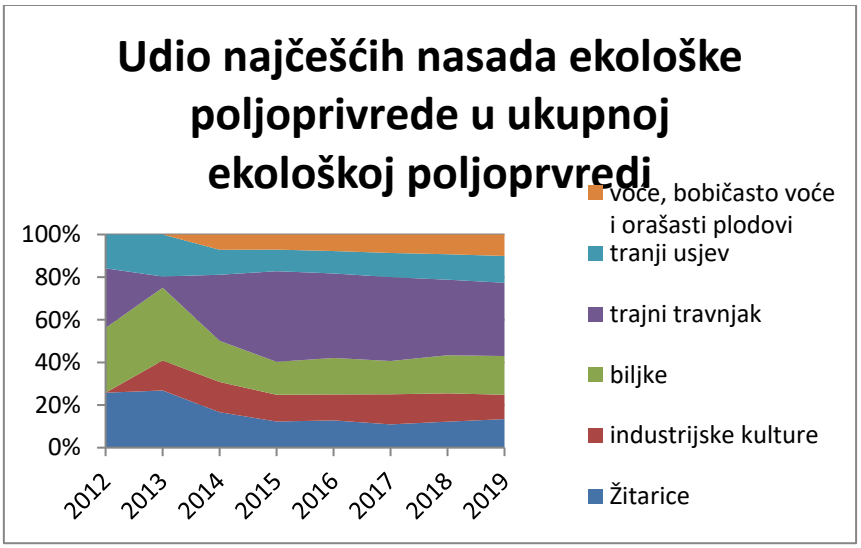

Grafikon 8. Ekološki nasadi u Hrvatskoj

(Izvor: obradio autor, oblikovao prema podatcima o površini organskih usjeva prema izabranim metodama poljoprivredne proizvodnje i usjeva, dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/org_cropar/default/map?lang=en, datum pristupanja: 5. srpnja 2021.)

7. Reorganizacija poljoprivrede- preduvjet za gospodarski rast i uspješno sudjelovanje u zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU

Analizom navedenih statističkih podatka u četvrtom poglavlju, koji nam ukazuju na smanjenje obradivih površina, te smanjenjem proizvodnih količina, postavlja se pitanje dali je glavni problem Hrvatske poljoprivrede nedostatak zadovoljavajućih prirodnih resursa ili pak, država ne ulaže dovoljno sredstava kako bi zaštitila i potaknula domaću proizvodnju. S obzirom na činjenicu da obrađujemo manje od polovice dostupnog obradivog zemljišta, kao glavni problem nam se nameće nedovoljne aktivnosti države, u svrhu zaštite i povećanja aktivnosti poljoprivrede. Sredstva iz državnog proračuna za Ministarstvo poljoprivrede se povećavaju, poljoprivrednicima su na raspolaganju i europski fondovi, ali broj poljoprivrednih gospodarstava se smanjuje.

Republika Hrvatska zbog odličnog geografskog položaja i bogatstava prirodnih resursa, ima izniman, ali nažalost u nedovoljnoj mjeri iskorišten, potencijal da poljoprivredno-prehrambeni sustav, postane jedan od glavnih nositelja razvoja gospodarstva. Odnos broja stanovnika i obrađenih površina, Hrvatsku svrstava na sam prijelaz iz srednja bogatih u zemlje siromašne poljoprivrednim površinama.

S obzirom na to da su izdaci Ministarstva poljoprivrede u 2019. godini iznosili više od 7 milijardi kuna, a da su ukupni rashodi državnog proračuna u 2019. godinu bili veći od 140 milijardi kuna, možemo doći do zaključka da država ne ulaže dovoljno sredstava potrebnih za transformaciju poljoprivrede, iako poljoprivreda čini jedan od glavnih izvora primanja i zapošljavanja u ruralni područjima. Nedostatak ulaganja, rezultira pogoršanjem agroekoloških uvjeta i smanjenjem napora za poboljšanjem kvalitete zemljišta.

Međutim, povećanjem ulaganja sredstava u poljoprivredu, uz neizmijenjene ostale uvjete, poput negativne bilance uvoza i izvora, napredak poljoprivrednog sektora neće biti moguće ostvariti. Hrvatska, je trenutno neto uvoznik poljoprivrednih proizvoda. „Neto uvoznik odnosi se na državu čija je vrijednost uvezenih proizvoda i usluga dulja u odnosu na vrijednost njegovih izvezenih proizvoda i usluga, ili drugim riječima, kupuje više od drugih zemalja i prodaje relativno manje (Mcfairbanks.com) “.

Sve veća neravnoteža uvoza i izvoza poljoprivrednih proizvoda, rezultira velikim količinama nekvalitetnih proizvoda iz uvoza, a njihova niska cijena, negativno utječe na otkupne cijene za

domaće proizvođače. Smanjenje kupovine proizvoda domaćih poljoprivrednika, rezultiralo je smanjenjem multiplikativnog učinka prerade hrane i poljoprivrede u cijelosti.

Glavni naglasak u reorganizaciji poljoprivrede je na povećanju proizvodnosti i konkurentnosti, te razvoju ruralnih područja kako bi se smanjilo ruralno siromaštvo. Poljoprivredna gospodarstva bi trebala, sredstva koja su uložena u njih, višestruko intenzivirati, te kroz ulaganja u mehanizaciju i unapređenje znanja o uzgoju, povećati plodnost zemljišta.

Bolja kvaliteta zemljišta rezultirati će kvalitetnijim plodovima i većim prinosima. Također povećanjem opsega poslovanja, povećava se i mogućnost smanjenja troškova nabave potrebnih sirovina, a kao što je poznato u ekonomiji, smanjenje troškova poslovanja je jedan od čimbenika povećanja konkurentnosti.

Slika 2., prikazuje kontinuirano smanjenje produktivnosti poljoprivrede. Godišnja produktivnost poljoprivrede Republike Hrvatske u prosjeku se smanjivala za 2% godišnje. Prema dostupnim informacijama, možemo zaključiti kako je produktivnost poljoprivrede bila veća prije ulaska u EU jer razinu bruto dodane vrijednosti iz 2008. godine, do 2017. godine nije dostigla. Također, nakon ulaska u EU 2013. godine, u 2014. godini je po godišnjoj radnoj jedinici iznosila je oko 4.000 eura.

Ulaskom u EU produktivnost poljoprivrede niža je od prosjeka EU-13 (članice: Bugarska, Cipar, Češka, Estonija, Mađarska, Litva, Latvija, Malta, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija). Najrazvijenije članice (EU-15: Austrija, Belgija,, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugal, Španjolska, Švedska i tada još Ujedinjeno Kraljevstvo), od 2013. godine bilježe približno iste ili veće stope rasta produktivnosti poljoprivrede.

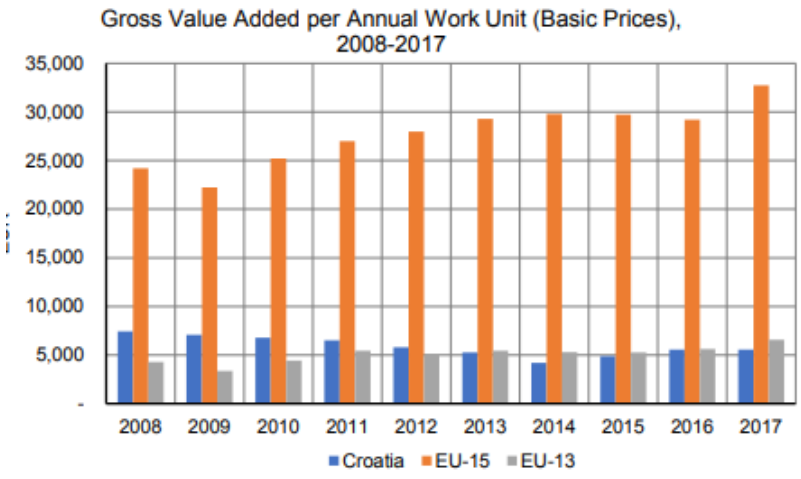

Slika 2. Produktivnost poljoprivrede RH, EU13 i EU15

(Izvor: https://hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2020/10/Agriculture-Fisheries-and-Food-Processing-in-Croatia_s-Food-_-Bio-Economy.pdf, datum preuzimanja: 7. srpnja 2021.)

Često se postavlja pitanje, koliko je ulazak u Europsku Uniju, značio za pojedine sektore u Hrvatskoj? U reorganizaciji poljoprivrede RH, osim značajnih ulaganja u poboljšanje infrastrukture, nije donio željene rezultate. Migracija iz sela u gradove se nastavila, a poljoprivredni sektor bilježi konstantan pad bruto proizvodnje i dodane vrijednosti (u promatranom razdoblju 2000-2016.god), iako se produktivnost polako povećava.

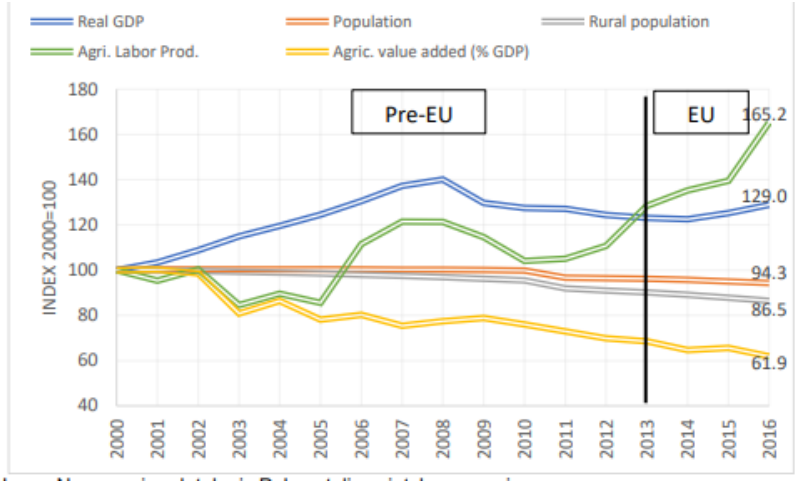

Slika 3. Kretanje produktivnosti i dodane vrijednosti poljoprivrede nakon ulaska u EU

(Izvor: https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2020/06/Produktivna-uklju%C4%8Denost-za-konkurentnost-poljoprivrede-u-Hrvatskoj.pdf, datum preuzimanja: 11. lipnja 2021.)

Ruralna područja u RH čine oko 92% ukupnog teritorija zemlje i u njima živi većina stanovništva, no stopa zaposlenosti je izrazito niska u odnosu na urbana područja. U pretežito ruralnim područjima, prema izvješću Eurostata, u 2019. godini, zaposleno je bilo samo 562 100 ljudi u odnosu na ukupna broj stanovnika, dok je u urbanim sredinama stopa nezaposlenosti mnogo niža. Također indeks bruto dodane vrijednosti u ruralnim područjima je nizak što je posljedica činjenice da je Hrvatska poljoprivreda samodostatna, pretežito u proizvodnji sirovina i proizvoda nižih dodatnih vrijednosti poput jaja, vina, pšenice i kukuruza.

Tablica 6. Važnost ruralnog područja

	Teritorij (km ^{2})	Stanovništvo	Bruto dodana vrijednost	Zaposlenost
Godina	2016	2019	2016	2018
Pretežito ruralna područja	35 613	1 737 201	13 097	562 100
Umjereno ruralna područja	20 340	1 532 704	12 579	559 700
Pretežito urbana područja	641	806 341	13 000	508 400
Ukupno	56 594	4 076 246	37 676	1 630 200

(Izvor: obrada autora, prema podatcima Eurostata, dostupnim na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hr_en.pdf , datum pristupanja: 27. lipnja 2021.)

Eurostat-ovo izvješće za 2018. godinu, potvrđuju pretpostavke o nedostatku ulaganja u proizvodnju poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti, jer uspoređujući trendove Hrvatske poljoprivrede s prosjekom EU, vidljivo je da iako poljoprivreda čini gotovo 4% ukupnog BDP-a u promatranom razdoblju (od 2008. do 2017 godine), smanjuju se ukupne proizvedene količine i njihova dodana vrijednost.

Iako, prema procjenama multiplikatora poljoprivrednog i prehrambeno-prerađivačkog sektora iz 2014. godine, poljoprivreda svojima aktivnostima u vrijednosti milijardu dolara, stvara gospodarski poticaj za ostale povezane djelatnosti (transport, veleprodaju, maloprodaju, uslužne djelatnosti) od 647 milijuna dolara, poljoprivreda unatoč snažnim multiplikativnim učincima sve više zaostaje za prosjekom EU.

Kako bi poljoprivredni sektor učinili konkurentnijim, potrebno je utjecati na motiviranost mladih za poljoprivredu i poljoprivredno obrazovanje.

Prema istraživanju (Rajić, 2020) o motiviranosti mladih poljoprivrednika za bavljenje poljoprivredom,u kojem je sudjelovalo 183 poljoprivrednika iz Sjeverozapadne Hrvatske, vidljivo je da 55% ispitanika znanje o poljoprivredi je steklo putem kratkih tečaja i radionica ili pak iskustvom rada sa starijima u obitelji. Rezultati o ispitanicima koji su pohađali poljoprivredne smjerova u srednjim školama i fakultetima (45% ispitanika), ukazuju na to da, razina obrazovanja u poljoprivredi, polako prestaje biti ograničavajući čimbenik.

Također, polovici ispitanika poljoprivredna nije glavni izvor financiranja, odnosno zaposleni su izvan svog gospodarstva. Što ukazuje da mladi poljoprivrednici poljoprivredu i dalje u velikoj mjeri smatraju kao nesigurnu i neizvjesnu djelatnost, te im ona im služi samo kao dodatni izvor primanja.

Takva situacija, kad je velikom broju poljoprivrednika, poljoprivreda sekundarni posao, rezultira smanjenim ulaganjima u strojeve, kupovinu zemlje, sjemena i obrazovanje. Iako se europski fondovi, čine zanimljivi u poticanju poljoprivrede samo 4% ispitanika je odgovorilo da su im oni glavna motivacija za bavljenje poljoprivredom.

Iz istraživanja vidljivo je da se većina poljoprivrednika bavi poljoprivredom, jer to voli (što je rezultat obiteljske tradicija bavljenja ovom djelatnošću), tu bi država trebala efikasnije reagirati, jer prema vidljivim rezultatima, isplate samo financijskih sredstava, ne pružaju dovoljan učinak. Država bi trebala zakonskim regulativama utjecati na: cijene inputa, tržište, te izgraditi suvremenu infrastrukturu, nužnu za razvoj ruralnih područja.

Ključan zadatak reforme poljoprivrednog sektora je smanjiti nezadovoljstvo poljoprivrednika, načinom na koji se država odnosi prema domaćim proizvođačima, što je ujedno, kod ispitanika najlošija strana u poljoprivredi RH.

Osim, poboljšanja stava poljoprivrednika, neki od najzahtjevnijih izazova u poljoprivredi, za koje bi država trebala pronaći rješenje su:

- smanjena razina proizvodnosti u poljoprivredno prehrambenom sektoru
- niska razina udruženosti malih proizvođača
- nedostatak investicija
- visoka razina proizvodnje nisko vrijednosnih proizvoda
- veliki rizici klimatskih promjena
- nedostatak radne snage i odlazak mladih iz ruralnih područja

Svi navedeni izazovi mogli bi se riješiti većim kapitalnim ulaganjima koja će omogućiti poljoprivrednicima nabavku modernije tehnologije, poticati digitalizaciju u poljoprivredi, ali i prvenstveno u obrazovanje i veće izdatke za znanstvena istraživanja (veća sredstva za znanstvena istraživanja u poljoprivredi omogućiti će i testiranje inovacija na samim poljoprivrednim gospodarstvima).

„Danas se obrazovanje i cjeloživotno učenje smatraju temeljem moderne poljoprivredne proizvodnje, koja mora pratiti trendove razvoja industrije i održivog razvoja. S tim je ciljem neophodno poticati educiranje mladih, i njihovog kvalitetnog kadra u sektoru poljoprivrede, budući da se vlastita proizvodnja hrane i samodostatnost smatraju temeljem i prioritetom razvoja svakoga društva, a razvoj društva se temelji na mladima. Veliku prepreku napretku poljoprivrede predstavlja činjenica da u RH samo 5% nositelja poljoprivrednih gospodarstava ima osnovno i puno poljoprivredno obrazovanje (Dumančić, 2015)“.

Velike posljedice klimatskih promjena (poput dugotrajnih sušnih ili kišovitih razdoblja), značajno smanjuju prinose i njihovu kvalitetu, što rezultira nižom otkupnom cijenom za krajnjeg proizvođača. Procesom navodnjavanja, sve nutritivne vrijednosti sirovina, se zadržavaju na optimalnoj razini. Osiguravajuća društva poljoprivrednicima pružaju različite pakete usluga za zaštitu od klimatskih nepogoda, ali prilikom isplate štete iznosi su puno manji od uplaćenih sredstava (i same procjene štete), što obeshrabruje, posebno mala gospodarstva, na osiguravanje nasada.

7.1. Raspodjela javnih izdataka za poljoprivredu

Poljoprivreda je vrlo važna djelatnost proizvodnje hrane, te se zbog toga se nalazi na vrhu liste prioriteta svake države, ali u isto vrijeme je jako specifična i kompleksna djelatnost jer obuhvaća tri vrlo osjetljiva čimbenika: zemlju, proizvodnju i plasman proizvoda. Sva tri čimbenika su međusobno isključiva, te zbog toga promjene jednog čimbenik, vrlo brzo utječu na ostala dva čimbenika. Upravo zbog svoje važnosti u osiguranju kvalitetne prehrane stanovništva, države pružaju znatne potpore poljoprivredi. Ulaganja u poljoprivredu predstavljaju značajan izdatak za državu, potpore za poljoprivredu, ribarstvo i promet, te u ukupnom BDP-u imaju udjel od oko 2%. Iako se iznosi državnih potpora za poljoprivredu povećavaju, oni su danas na nižoj razini u odnosu na 2015. godinu.

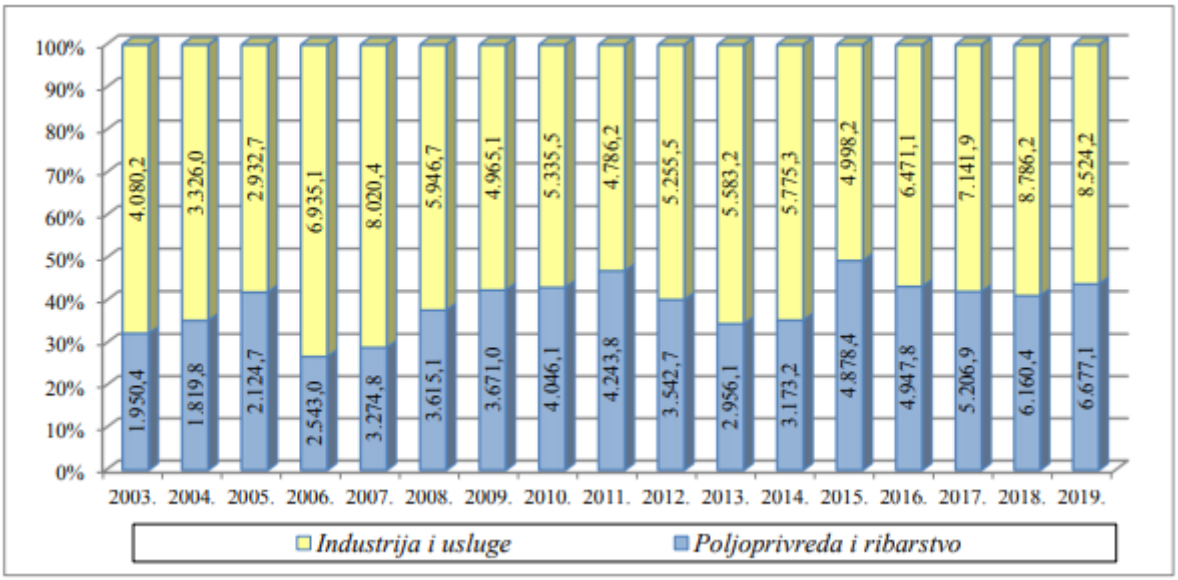

Slika 4. Odnos potpora sektoru industrije i usluga i poljoprivrednom sektoru

(Izvor: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-10-29/173210/GODISNJE-IZVJESCE-DRZAVNE-POTPORE-2019.pdf, datum preuzimanja: 7. srpnja 2021.)

Prema zadnjem, javno dostupnom izvješću o državnim potporama za 2019. godinu, od ukupnih 15 milijardi kuna državnih potpora, sektoru poljoprivrede isplaćeno je oko 45% sredstava (6,668 milijardi kuna).

Prema podacima iz navedenog izvješća, najveći iznos potpora poljoprivrednom sektoru, ostvaren je kroz subvencije poljoprivrednicima (tablica 7.), te kapitalna ulaganja u poljoprivredu (kupovina valjanih grla stoke, kupovina nove opreme i mehanizacije, opremanje objekata , te troškovi izgradnje i adaptacije gospodarskih objekata). Iz navedene

tablice, vidljiv je veliki nesrazmjer u načinu distribucije potpora. Povećanje potpora poljoprivredi trebalo bi se provoditi kroz snižavanje poreznih obveza (smanjenje PDV-a na hranu i domaće proizvode, i smanjenje poreza na inpute u poljoprivredi), te povećanje dostupnih sredstava za povoljnije zajmove.

Tablica 7. Način raspodjele sredstava poljoprivrednicima

	Iznos sredstava	Udio
Subvencije	4.295,9 milijuna kuna	64,3%
Kapitalna ulaganja	1.613,8 milijuna kuna	24,2%
Porezne olakšice	651,4 milijuna kuna	9,8%
Povoljni zajmovi	116 milijuna kuna	1,7%

(Izvor:obrada autora, prema podatcima Godišnjeg izvješća za državne potpore 2019, dostupno na:https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-10-29/173210/GODISNJE-IZVJESCE-DRZAVNE-POTPORE-2019.pdf , datum pristupanja: 6. srpnja 2021.)

8. Digitalna poljoprivreda

Digitalizacija poljoprivrede, imati će ključnu ulogu u opskrbi stanovništva u budućnosti. Predviđa se da će se do kraja 2050. godine broj svjetske populacije povećati za 2 milijarde ljudi. Iako Hrvatska poljoprivreda, neće morati, prema demografskim pokazateljima, opskrbljivati više stanovništva, digitalizacija je nužna kako bi se osigurala efikasnija proizvodnja i ekološka bioraznolikost. Glavna svrha digitalizacije je uspostaviti održivu i samodostatnu nacionalnu poljoprivredu, koja će biti konkurentnija na svjetskom tržištu.

Iako poljoprivredu, zbog proizvodnje hrane, ubrajamo u jednu od najvažnijih gospodarskih djelatnosti, zbog upotrebe pesticida ona je veliki zagađivač okoliša. Sve većim korištenjem pesticida, nepovratno se uništava kvaliteta obradive površine. Lošim plodoredom i zastarjelim sustavima navodnjavanja, gube se prevelike količine obnovljivih izvora energije.

Digitalna rješenja u poljoprivredi osiguravaju: veći razinu standardizacije procesa, jednostavnije kontrole proizvodnog procesa, bolju iskorištenost postojećih tehnoloških sustava, te preciznije parametre u proizvodnji.

Digitalna rješenja u poljoprivredi, također će smanjiti mogućnost malverzacija s poticajima. Upravo od ove godine (2021. godina), Ministarstvo poljoprivrede, započinje sustavno praćenje parcela prijavljenih u sustav poticaja, uz pomoć instrumenata ARKOD (sustav za integraciju zemljišnih parcela) i AGRONET (sustav baza s poticajima i zahtjevima za njih). Takav sustav kontrole tek je u začetku i njime je obuhvaćeno manje od 5% prijavljenih čestica, a na njih 400 su uočene nepravilnosti (najčešći je slučaj prijave određene kulture, a zemljište je neobrađeno).

Velika prepreka za poljoprivrednike, prilikom otvaranja PG-a i podnošenja zahtjeva za poticaje, i APPRR, je neusklađenost podataka i činjenica da se u obzir uzimaju podaci iz navedenih sustava za 2018. godinu, dok se za sve naknade promjene, poput krčenja poljoprivrednog zemljišta ili promjene kulture čestice, mora osigurati izlazak inspektora na teren ili pak, dronski snimak.

Također, iz Ministarstva poljoprivrede, najavljuju i skoro uvođenje poljoprivrednih iskaznica i elektronskih potpisa u svrhu lakšeg i bez kontaktnog prijavljivanja u sustav potpora. Takav elektronski poljoprivredni sustav, iako bi zasigurno, mnogo prednosti, ali i nedostataka.

Najveća prednost bi svakako bila smanjivanje papirologije i ušteda vremena, ali treba imati na umu da u Hrvatskoj postoje mjesta koja nemaju razvijenu internetsku infrastrukturu i da u sustavu poticaja postoji veliki broj starijih poljoprivrednika, koji se ne služe internetom.

Osim administrativnih olakšanja, digitalni sustavi u poljoprivredi bi trebali osigurati poboljšanje imovinsko-pravnih odnosa među poljoprivrednicima. Preko portala Katastar.hr moguće je za svaku pojedinu česticu vidjeti tko je vlasnik, jer česta je situacija, da poljoprivrednici obrađuju zemlju misleći da je njihova, no njihovi roditelji, bake i djedovi su je zamijenili, a ugovore nisu predali u gruntovnicu.

Digitalna tehnologija, poljoprivrednicima omogućuje i lakše praćenje vremenske prognoze, preciznije izračune pravog trenutka za sjetvu ili gnojidbu.

Međutim, digitalna tehnologija zahtijeva velika ulaganja, a odgovarajuća količina financijskih sredstava, za njezinu širu provedbu još nisu osigurana niti iz državnog proračuna, niti iz fondova EU.

Drugi najveći izazov u širem korištenju digitalne tehnologije u poljoprivredi je potreba za visoko obrazovanom radnom snagom, te cjeloživotnom učenju i usavršavanjima potrebnim za savladavanje digitalnih uređaja. Kako bi se jedan od glavnih ciljeva uvođenja digitalne tehnologije u poljoprivredu ostvario: preciznost u svim segmentima poljoprivrednog procesa, potrebno je poljoprivrednicima osigurati dostupnost pravovremenih i kvalitetnih informacija, osnivanjem organizacija koje bi se bavile isključivo digitalnom poljoprivredom. Razvoj digitalnih vještina u budućnosti će biti jedan od glavnih kriterija opstanka na tržištu.

Zbog zastarjele mehanizacije i nedovoljna razine obrazovanja u Hrvatskoj samo petina poljoprivrednika ispunjava kriterije Ministarstva za potpore u provođenju precizne poljoprivrede (najčešće kroz mjeru 4.1.1. za modernizaciju PG).

Korištenjem algoritama, poljoprivredniku bi se moglo izračunati, kolika je količina proizvodnje za njega isplativa. Time bi se riješili problemi stvaranje prevelike ponude na tržištu i bacanja hrane. U prosjeku se u hrvatskoj baci 400 tisuća tona hrane, što čini trećinu ukupne poljoprivredne proizvodnje.

Prema riječima Matije Žulja (direktora hrvatske agrotehnološke tvrtke Agrivi), digitalizacija poljoprivrednog sektora će doprinijeti i većoj educiranosti krajnjih kupaca, kroz detaljnije informacije o proizvođaču i procesu proizvodnje. Tim povodom tvrtka Agrivi je

implementirala QR kod koji omogućuje kupcima dobivanje svih potrebnih podataka o željenom proizvodu (Simmonds, 2020)

Važnost digitalnog pristupa u poljoprivredi, vidljiv je bio u situaciji s pandemijom COVID-19, koja je rezultirala zatvaranjem tržnica, prodavaonica, te na kraju i državnih granica. Proizvođači su se morali okrenuti prodaji putem interneta u svom lokalnom okruženju, te su tako nastale brojne web stranice domaćih proizvođača, te grupe i forumi u kojima se oglašava prodaja domaćih proizvoda.

9. Zaključak

Iako se u posljednje vrijeme, većim poticajima i uređenjem zakonskih akata (najavom novog Zakona o poljoprivrednom zemljištu), nastoji potaknuti mlade na ostanak u ruralnim krajevima i bavljenje poljoprivredom, u Hrvatskoj i dalje prevladavaju mala poljoprivredna gospodarstva. U povećanju obradivih površina, ključnu ulogu osim poljoprivrednika ima i država, koja bi trebala poticati postupke okrupnjavanja zemljišta. Manja udaljenost poljoprivrednih površina od centra poljoprivrednog gospodarstva i smanjenje njihove raspršenosti, značajno utječu na smanjenje troškova proizvodnje. Smanjenje troškova proizvodnje, rezultiralo bi povećanjem dobiti i kupovne moći domaćih poljoprivrednika.

U upravljanju poljoprivrednim zemljištem u Hrvatskoj, veliki problem je i nedostatak jedinstvene nacionalne evidencije poljoprivrednog zemljišta, jer smo svjedoci činjenice da se službeni podatci iz relevantnih institucija poput: Državnog zavoda za statistiku, katastra i gruntovnice, drastično razlikuju. Jedan od najznačajnijih koraka, koje je u posljednje vrijeme napravila Vlada RH, je uvođenje Moratorija na prodaju poljoprivrednog zemljišta do 2023.godine, čime je stranim investitorima onemogućena kupnja poljoprivrednih zemljišta u Hrvatskoj. No, nije rijedak slučaj, da se strane korporacije prijave na adresu u Hrvatskoj ili uz pomoć domincijelnog stanovništva kupuju zemlju. Poljoprivredno zemljište u Hrvatskoj, strancima je zanimljivo zbog visoke kvalitete tla i za njihov standard, niskih prodajnih cijena.

Veliki problem u ocijeni stanja u poljoprivredi u Hrvatskoj je i činjenica da se mnogi pašnjaci, oranice, vinogradi i voćnjaci, „na papiru“ vode kao obrađivani, a uvidom na stvarno stanje na terenu vidljivo je da su zapušteni godinama. Brojne lokalne jedinice, poput Općine Rešetari u Brodsko-posavskoj županiji, su propisale kazne za takvo postupanje, provjere se ne provode.

Iako se najviše neobrađivanih područja nalazi u Dalmaciji (Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Zadarska županija), veća isplativost bavljenja turizmom, tome nije razlog, već je loša konfiguracija terena za mnoge vrste.

Od analiziranih pet poljoprivrednih sektora: stočarstvo, ratarstvo, vinogradarstvo, pčelarstvo, voćarstvo i ribarstvo, najveći pozitivni pomaci u povećanju poljoprivrednih gospodarstava vidljivi su u vinogradarstvu, unatoč iznimno visokim početnim troškovima. Pozitivnom stanju u vinogradarstvu, doprinosi i proizvodnja vina veće kvalitete (kvalitetno i vrhunsko vino), s većim prodajnim cijenama. Jedan od glavnih razloga zašto ostali sektori, bilježe negativne

trendove, je činjenica da je njihov primarni fokus isključivo na poljoprivredne kulture niske vrijednosti (kukuruz i žitarice).

U kontinentalnoj Hrvatskoj, u poljoprivredno sektoru, najveći pozitivni pomak, napravljen je u ribarstvu, odnosnu u izlovu slatkovodne ribe, koji se udvostručio.

Najpozitivnija priča poljoprivrede u Hrvatskoj, je sve veći interes za ekološku poljoprivredu. Podizanjem ekoloških nasada osim očuvanja okoliša, ostvaruje se veća kvaliteta proizvoda. Takav način proizvodnje, uz konstantan nadzor, rezultirati će stvaranjem novog tržišta s većim otkupnim cijenama, što će proizvođaču omogućiti veću konkurentnost na domaćem i stranom tržištu. Uz bolju organizaciju i zakonsku regulativu, ekološka poljoprivreda bi mogla biti osigurač ostanka mladih u ruralnim krajevima.

Kako bi se poboljšao položaj poljoprivrednika u društvu i vrijednosnom lancu, nužno je njihovo međusobno povezivanje, koje će rezultirati lakšim izlaskom na tržište i nabavkom suvremene tehnologije.

Literatura

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2020). Vinogradarski registar. Dostupno na: https://www.apprrr.hr/registri/ , preuzeto 29. lipnja 2021.

2. Agronet.hr. (1. Srpanj. 2021). Sumarni podatci iz upisnika poljoprivrednika-broj poljoprivrednih gospodarstava, 2021. Dostupno na: https://agronet.apprrr.hr/Forms/PublicForms/PublicData.aspx, preuzeto 3. srpnja 2021.

3. Bašić, F. (31. Listopad 2013). Hrčak.srce.hr., Regionalizacija hrvatske poljoprivrede u Zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/179319, preuzeto 27. lipnja 2021.

4. Državni zavod za statistiku, Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo: https://www.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_language=hr&px_type=PX&px_db=Poljoprivreda%2c+lov%2c+%u0161umarstvo+i+ribarstvo , preuzeto 7. Srpnja 2021.

5. Državni zavod za statistiku (2021). Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom- privremeni podatci u Siječnju 2021. i od Siječnja do Veljače 2021. godine. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/04-02-01_01_2021.htm, preuzeto 6. srpnja 2021.

6. Dumančić, A. (2015). Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Segmentacija stavova mladih u poljoprivredi Republike Hrvatske. Dostupno na: https://repozitorij.fazos.hr/islandora/object/pfos%3A161/datastream/PDF/view, preuzeto 7. srpnja 2021.

7. Europski fondovi.eu . (28. Ožujak 2011). Pravilnik o potpori za kapitalna ulaganja u poljoprivredi. Dostupno na: http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Pravilnik_o_kapitalnim_ulaganjima_u_poljoprivredi.pdf, preuzeto 5. srpnja 2021.

8. Eurostat. (5. Listopad 2018). Struktura poljoprivrede u Hrvatskoj. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Structure_of_agriculture_in_Croatia&direction=next&oldid=370389#Agricultural_land_use, preuzeto 14. lipnja 2021.

9. Eurostat. (28. Lipanj 2018). Od 10.3 milijuna poljoprivrednih gospodarstava u EU, dvije trećine su manja od 5 ha. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9028470/5-28062018-AP-EN.pdf/8d97f49b-81c0-4f87-bdde-03fe8c3b8ec2, preuzeto 13. lipnja 2021.

10. Eurostat. (2019). Površine pod ekološkom poljoprivredom. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ORG_CROPAR/default/table?lang=en, preuzeto 6. srpnja 2021.

11. Eurostat. (Lipanj 2020). Statistical Factsheet. Dostupno na : https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-statistical-factsheet-hr_en.pdf, preuzeto 27. lipnja 2021.

12. The Food and Agriculture Organization (2021). Indikatori poljoprivrednog sektora Hrvatska. Dostupno na: http://www.fao.org/faostat/en/#country/98, preuzeto 25. lipnja 2021.

13. Grahovac, P. (2007). Ekonomski fakultet u Zagrebu, POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE i zemljišna politika. Dostupno na : http://web.efzg.hr/repec/Chapters/chapter07-02.pdf, preuzeto 18. lipnja 2021.

14. Hrvatska voćarska zajednica. (2018). iz Statistika. Dostupno na: http://www.vocari.hr/hr/statistika/, preuzeto 30. lipnja 2021.

15. Kontrec, D. (8. Siječanj 2014), Hrčak.srce.hr, Pravni status i raspolaganje poljoprivrednim zemljištem u Republici Hrvatskoj – povijesni prikaz, de lege lata, de lege ferenda. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/131802, preuzeto 17. lipnja 2021.

16. Krnjak, D. (2010). Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek. Statistički prikaz pčelarstva Republike Hrvatske pred ulazak u Europsku Uniju. Dostupno na: https://repozitorij.fazos.hr/islandora/object/pfos%3A610/datastream/PDF/view, preuzeto 29. lipnja 2021.

17. Malenica, I. (8. Lipanj 2015). Hrčak.srce.hr.,Novo uređenje komasacije poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskoj. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/159410, preuzeto 19. lipnja 2021.

18. Mcfairbanks.com. (n.d.). Neto uvoznik (definicija, primjer) Kako izračunati neto uvoz? Dostupno na: https://hr.mcfairbanks.com/1972-net-importer , preuzeto 7. srpnja 2021.

19. Narodne novine. (15. Studeni 1996). Pravilnik o vinu. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_11_96_1912.html, preuzeto 28. lipnja 2021.

20. Narodne novine. (22. Srpanj 2015). Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (pročišćeni tekst). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_81_1548.html, preuzeto 23. lipnja 2021.

21. Odak, I. (2017). Bib.irb.hr., Analiza fragmentiranosti zemljišnih posjeda i primjena rezultata u gospodarenju poljoprivrednim zemljištem. Dostupno na: https://www.bib.irb.hr/924442/download/924442.IODAK.pdf, preuzeto 21. lipnja 2021.

22. Oikon.hr. (3. Travanj 2020). Pokrenuta inicijativa "Zaorimo hrvatska polja!". Dostupno na: https://oikon.hr/hr/pokrenuta-inicijativa-zaorimo-hrvatska-polja/, preuzeto 16. lipnja 2021.

23. Pčela.hr. (Veljača 2019). Nacionalni pčelarski program za razdoblje od 2020. do 2022. godine. Dostupno na: http://www.pcela.hr/arhiva/npp/Nacionalni-p%C4%8Delarski-program-2020-2022..pdf , preuzeto 30. lipnja 2021.

24. Podatci. ribarstvo.hr. (21. Listopad 2020). Statistika ribarske flote po područnim jedinicama 2013.-2019.godine. Dostupno na: https://podaci.ribarstvo.hr/2020/10/21/statistika-ribarske-flote-po-zupanijama-2013-2019-godine/, preuzeto 2. srpnja 2021.

25. Poljoprivreda 2020. (Lipanj 2020), Stateška transformacija poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS). Dostupno na: https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2020/06/Produktivna-uklju%C4%8Denost-za-konkurentnost-poljoprivrede-u-Hrvatskoj.pdf, preuzeto 11. lipnja 2021.

26. Poljoprivredno-zemljište.hr. (2021). Cijena poljoprivrednog zemljišta 2021. u Hrvatskoj i EU. Dostupno na: http://poljoprivredno-zemljiste.hr/cijena-poljoprivrednog-zemljista.php, preuzeto 17. lipnja 2021.

27. Revizija.hr. (Srpanj 2017). Izvješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti gospodarenja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu Republike Hrvatske. Dostupno na: https://www.revizija.hr/UserDocsImages/izvjesca-novo/Revizije%20-%202017/REVIZIJE_UCINKOVITOSTI/GOSPODARENJE_POLJOPRIVREDNIM_ZEMLJISTEM/POJEDINACNA_IZVJESCA//GOSPODARENJE_POLJOPRIVREDNIM_ZEMLJISTEM_U_VLASNISTVU_REPUBLIKE_HRVATSKE.pdf, preuzeto 27. lipnja 2021.

28. Sabor.hr. (29. Listopad 2020). iz Godišnje izvješće o državnim potporama za 2019.godinu. Dostupno na: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-10-29/173210/GODISNJE-IZVJESCE-DRZAVNE-POTPORE-2019.pdf, preuzeto 8. srpnja 2021 .

29. Savjetodavna.hr. (Svibanj 2020). iz Koraci do upisa u upisnik poljoprivrednih gospodarstava/poljoprivrednika. Dostupno na: https://www.savjetodavna.hr/wp-content/uploads/2020/05/koraci-do-upisa-u-upisnik-OPG_poljoprivrednika_2020.pdf, preuzeto 28. lipnja 2021.

30. Simmonds, L. (24. Listopad 2020). Totalcroatianews, Agrivi: Digitalizacija poljoprivrede je temelj konkurentnosti. Dostupno na: https://www.total-croatia-news.com/business/47364-agrivi, preuzeto 8. srpnja 2021.

31. Svjetska banka. (Srpanj 2019). Bioekonomija u hrvatskoj poljoprivredi. Dostupno na: https://hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2020/10/Agriculture-Fisheries-and-Food-Processing-in-Croatia_s-Food-_-Bio-Economy.pdf, preuzeto 7. srpnja 2021.

32. Tržišni cjenovni informacijski sustav u poljoprivredi: http://www.tisup.mps.hr/

33. Vidaček, Ž. (Svibanj 2019). Hrčak.srce.hr. Površine i procjena poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskoj. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/244799, preuzeto 15. lipnja 2021.

34. Vinopedia riznica znanja o lozi i vinu. (2. Siječanj 2011) , Ekonomija u vinogradrstvu i vinarstvu. Dostupno na: http://vinopedia.hr/wiki/index.php?title=ekonomija_u_vinogradarstvu_i_vinarstvu&action=history, preuzeto 30. lipnja 2021.

35. Zakon.hr. (20. Svibanj 2015). Zakon o komasaciji poljoprivrednog zemljišta. Dostupno na: https://www.zakon.hr/z/781/Zakon-o-komasaciji-poljoprivrednog-zemlji%C5%A1ta, preuzeto 14. lipnja 2021.

36. Zakon.hr. (1. Siječanj 2020, Zakon o prostornom uređenju. Dostupno na: https://www.zakon.hr/z/689/Zakon-o-prostornom-ure%C4%91enju, preuzeto 23. lipnja 2021.

37. WITS- World integrated trade solution. (2019). Izvješće o međunarodnoj razmjeni Republike Hrvatske. Dostupno na: https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/HRV/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP/Partner/all/Product/Total, preuzeto 7. srpnja 2021.

Popis slika

Slika 1. Površina pod ekološkom poljoprivredom u članicama EU u 2019.godini 29
Slika 2. Produktivnost poljoprivrede RH, EU13 i EU15 33
Slika 3. Kretanje produktivnosti i dodane vrijednosti poljoprivrede nakon ulaska u EU 33
Slika 4. Odnos potpora sektoru industrije i usluga i poljoprivrednom sektoru 37

Popis tablica

Tablica 1. Korištena poljoprivredna površina prema kategorijama poslovnih subjekata 10
Tablica 2. Sustav navodnjavanja 14
Tablica 3. Proizvodnja najčešće konzumiranih prehrambenih proizvoda: mlijeko i jaja 16
Tablica 4. Količina grožđa koje se smije uzgojiti i koristiti u proizvodnji stolnog, kvalitetnog i vrhunskog vina prema zonama 19
Tablica 5. Prosječna proizvedena količina jabuka u tisućama tona u razdoblju 2009-2018. u odabranim članicama EU 22
Tablica 6. Važnost ruralnog područja 34
Tablica 7. Način raspodjele sredstava poljoprivrednicima 38

Popis grafikona

Grafikon 1. Iskorištenost ukupne državne površine u poljoprivredne svrhe..... 8

Grafikon 2. Vrsta poljoprivrednog zemljišta 9
Grafikon 3. Broj poljoprivrednih gospodarstava prema vrsti stoke 15
Grafikon 4. Pregled tjednih otkupnih cijena žitarica (pšenica, kukuruz i ječam) u razdoblju od 15. do 25. tjedna 2021. godine 18
Grafikon 5. Prijavljena količina proizvedenog vina u Vinogradarskim registrima 2017., 2018. i 2019. godine 20
Grafikon 6. Otkupne cijene jabuke Idared i mandarina u 40.tjednu 2017.-2020.godine 22
Grafikon 7. Ukupan uvoz/izvoz sektora poljoprivrede u razdoblju od 2010. do 2020. godine 24
Grafikon 8. Ekološki nasadi u Hrvatskoj 30